
Treball de final de grau

Opció d'investigació:

La interacció entre l'educació comunitària,
les expressions artístiques i la política

Alumna: Alba Calderón Ruiz

Grau: Educació Social

Tutor: Edgar Iglesias

Universitat Autònoma de Barcelona

Facultat de Ciències de l'Educació

Dilluns, 4 de setembre del 2017

ÍNDIX

1. Introducció	3
2. Marc teòric	3
2.1 Educació comunitària	4
2.2 Expressions artístiques.....	6
2.3 Política	9
3. Objectius generals i específics/Hipòtesis	12
4. Disseny de la recerca	13
5. Anàlisi i interpretació de les dades.....	17
6. Discussió dels resultats.....	21
7. Conclusions	22
9. Consideracions Finals	23
10. Bibliografia.....	24
ANNEXOS.....	26

ÍNDIX DE FIGURES I TAULES

Taula 1 – Resum disseny de la recerca.....	13
Taula 2 – Disseny entrevista 1.....	15
Taula 3 – Disseny entrevista 2.....	16
Taula 4 – Fragment de la taula “Unitats d’anàlisi”	18
Taula 5 – Categorització de les UA.....	19
Diagrama 1– Diagrama conceptual: Representació de la informació de les entrevistes.....	20

0. Resum

Aquesta recerca s'emmarca dins del Treball de Final de Grau d'Educació Social a la Universitat Autònoma de Barcelona. Es vol interpretar la intersecció que es dona entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política. A més, analitzar com aquesta intersecció pot fomentar o no una transformació social en l'entorn. Ens servirem d'una recerca bibliogràfica amb autors actuals i tindrem com a referència per l'anàlisi qualitativa el projecte de Circ Social de l'Ateneu de 9 Barris. Comptarem amb la participació de dos professionals que estan o han estat vinculats amb el projecte.

Paraules clau: Educació comunitària/ Expressions artístiques/ Política/ Transformació social/ Ateneu de 9 Barris/ Circ Social

Esta investigación se enmarca en el Trabajo de Final de Grado de Educación Social en la Universidad Autónoma de Barcelona. Se quiere interpretar la intersección que se da entre la educación comunitaria, las expresiones artísticas y la política. Además, analizar como esta intersección puede fomentar o no una transformación social en el entorno. Nos servimos de una búsqueda bibliográfica de autoras actuales y tendremos como referencia para el análisis cualitativo el proyecto de Circo Social del Ateneu de 9 Barris. Contaremos con la participación de dos profesionales que están o han estado vinculados al proyecto.

Palabras clave: Educación comunitaria/ Expresiones artísticas/ Política/ Transformación social/ Ateneu de 9 Barris/ Circo Social

This research frames in the Work of Final of Degree of Social Education to the Autonomous University of Barcelona. It wants interpret the intersection that gives between the community education, the artistic expressions and the politics. Besides, analyse how this intersection can foment or no a social transformation in the surroundings. We will serve us of a bibliographic research with current authors and will have as a reference for the qualitative analysis the project of Social Circus of Ateneu de 9 Barris. We Will count with the participation of two professionals that are or have been link with the project

Keywords: Community education/ Artistic expressions / Politics/ Social transformation / Ateneu de 9 barris/ Social Circus

1. Introducció

En el present document es presenta l'última tasca de la meva educació superior reglada en el Grau d'Educació Social. El Treball de Final de Grau és per a mi una oportunitat formativa per endinsar-me en mons que són del meu interès personal i professional comptant amb l'acompanyament d'una persona¹ de referència que pot guiar el meu treball. Aquesta oportunitat la concebo com un procés d'aprenentatge que té el seu inici en el moment de la tria de la temàtica del TFG, *Educació comunitària en contextos d'Educació no formal*, i amb un final incert ja que més enllà de les pàgines que aquí em dispo a escriure, aquesta experiència formativa pot esdevenir la base per noves transformacions personals i professionals.

Sobre educació comunitària, expressions artístiques i política hem rebut algunes pinzellades durant el grau però aquests àmbits no han ocupat un espai central, mentre sí que han pres gran importància el disseny de projectes socioeducatius, les teories educatives i pedagògiques i la legislació que ens emmarca com futurs professionals de l'educació. Si per separat, aquestes àrees han tingut poca cabuda, la relació entre les tres ha sigut quasi inexistent. Val a dir, que durant el tercer any de formació van haver dues assignatures, *Desenvolupament Cultural Comunitari* i *Fonaments de l'Educació Sociocomunitària*, que van ser la causa per visualitzar un horitzó diferent sobre la figura de l'Educadora Social i han sigut font d'inspiració i motivació professional i també, han servit d'adob per alimentar la inquietud del que ara es presenta aquí.

Partim de diferents preguntes d'investigació: Què entenem per educació comunitària, per expressions artístiques i per política? Estant relacionades? Pot existir una educació comunitària i unes expressions artístiques no polititzades? L'educació comunitària i les expressions artístiques poden ser eines polítiques? On es manifesta la política? Què potencia l'educació comunitària? Les expressions artístiques són experiències educatives? Quan l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política convergeixen es dona una transformació social?

Amb aquestes qüestions com a base, aquesta investigació consta de la següent estructura: construcció d'un marc teòric, elaboració dels objectius i hipòtesis de la recerca, un disseny de la investigació, un pla d'anàlisi de les dades, una discussió dels resultats i per últim, les conclusions i consideracions finals.

2. Marc teòric

Per endinsar-nos en aquesta investigació és necessari fonamentar els conceptes base que ens serviran com a trampolí per la segona part del treball. Atenent a la interacció que es vol arribar, cal en un inici, construir els vèrtex que la conformen. Així doncs, es presenta un marc teòric format per tres branques: Educació Comunitària, Expressions Artístiques i Política. Tot i trobar diferents apartats en els quals

¹ Al llarg d'aquest document les paraules que fan referència a persones i col·lectius es faran amb femení genèric amb la intenció d'alleugerir i facilitar la redacció i lectura. En cap cas pretén ser un text discriminatori.

aprofundirem en cada concepte i altres conceptes que se'n poden derivar, trobarem sinèrgies constants entre els tres grans paraigües.

2.1 Educació Comunitària

Per iniciar aquesta recerca, trobem interessant qüestionar-nos quin significat i connotacions li atorguem a la paraula Educació per una banda, i Comunitària per l'altra.

Freire (1965) es refereix a l'educació com la praxis, reflexió i acció de la persona sobre el món per a transformar-lo. L'educació és la base sustentadora per generar una societat humana i cap persona viu a marge d'ella. En conseqüència, l'opció es dona entre una educació per a la domesticació, per a l'alienació, per a la persona-objecte i una educació per a la llibertat, per a la persona-subjecte. Les metodologies educatives actuals, en la seva essència parteixen de la simplicitat, de la repetició. Respon a una lògica capitalista, bancària, productora d'objectes.

“El coneixement és una donació d'aquells que es jutgen savis als que jutgen ignorants. Donació que es basa en una de les manifestacions instrumentals de la ideologia de l'opressió: l'absolutització de la ignorància, que constitueix el que en diem alienació de la ignorància” (Fioni, s.f, p.52).

Per això, és necessària la consciència d'alineat i oprimit i no únicament això, sinó la capacitat d'acció i reflexió de les oprimides i alineades per transformar aquest estat. Les opressores no seran mai qui faran lliures les oprimides. Per això, una educació emancipadora ha de ser problematitzadora. Posar en conflicte a l'individu/grup amb el món. Segons Fioni (s.f) aquesta problematització és un esforç permanent a través del qual les persones van coneixent, reflexionant críticament, passant a l'acció sobre la realitat, dotar de nous continguts el que conforma el nostre dia a dia, per una transformació creadora.

Els espais, moments i agents educatius són infinits, tot i així, compten amb una tradicional classificació entre l'educació formal, la no formal i la informal. No és intencionalitat d'aquest treball obrir aquest camp d'estudi però sí fer esment a la idea de Ventosa (2008) sobre el canvi en el paradigma educatiu que està evolucionant des d'unes formes de fer més verticals, unidireccionals, focalitzades als resultats, molt normativitzades i temporals que es relacionen a una tipologia d'educació formal, a unes altres formes de fer que es relacionen més amb l'educació no formal com l'horitzontalitat, la personalització, la importància del procés, treball en grup, fer xarxa, l'educació permanent. Actualment, entre les dues realitats “s'estan aixecant més ponts que en alguns moments es troben, en d'altres es repel·leixen i en d'altres es complementen” (Alcántara, 2016, p. 18). Tant és així, que podem parlar d'un nou paradigma educatiu que traspasa els límits de l'escola i l'educació reglada i supera les barreres de les entitats socioculturals i l'educació social i és en la intersecció d'aquests espais que neix un nou escenari d'aprenentatge col·laboratiu, l'acció educativa comunitària (Alcántara, 2016). D'aquesta forma “una educació que no fabriqui barreres estrictes entre dins i fora, entre allò formal i informal o entre els experts acreditats i els experts en experiència” (Lafuente y Lara, 2013, p. 169).

Amb aquestes aportacions, podem valorar com l'educació està difuminant les parets que l'emmarquen i l'aïllen per omplir totes les escletxes; perquè la vida en tots els seus sentits és educació i la necessitem per fer del quotidià una vida digna, que mereixi ser viscuda.

Ens introduïm en la concepció comunitària de l'educació, partint del significat que es deriva de comunitat. Hi ha un ampli estudi sobre aquesta temàtica i el primer que clarifiquem és que la comunitat que nosaltres tractem en aquest estudi va més enllà de la comunitat entesa com a localitat, com la proximitat geogràfica i l'arrelament territorial. Definim comunitat tenint en compte les

relacions interpersonals i el sentiment de pertinença de que se'n deriva. Com definia Seymour Sarason (1974) comunitat entesa com una xarxa de relacions de recolzament mutu del que una pot dependre (Maya, 2004,p.1).

En aquesta línia, incloem les aportacions de Wenger (1998) sobre la teoria social d'aprenentatge ja que aquesta posa el focus en la participació social, com un procés d'aprendre i conèixer. L'aprenentatge està compost per: *Significat- aprenentatge com experiència* "experimentar la nostra vida i el món com quelcom significatiu". *Pràctica- aprenentatge com fer* "parlar dels recursos històrics i socials, els marcs de referència i les perspectives compartides que puguin sustentar el compromís mutu en l'acció". *Comunitat- aprenentatge com afiliació* "parlar de les configuracions socials i la nostra participació es reconeix com a competència". *Identitat- aprenentatge com esdevenir* "parlar de qui som i com es creen històries personals en el context de les nostres comunitats" (Wenger, 1998, p.22).

Segons Alcántara (2016) l'educació per a la i des de la participació supera els límits de l'educació formal, i apareixen nous espais d'intervenció. Es dona una adquisició de coneixements, habilitats i valors en aquelles persones que formen part d'una comunitat, generant afecció i implicació en la comunitat. Amb aquesta metodologia les propostes de la comunitat prenen valor per donar resposta a les necessitats educatives detectades.

Cal fer esment dels canvis socials i polítics en les darreres dècades i com la massificació i el desordre de la vida urbana semblen desembocar en una major distància psicològica entre els individus socials (Maya, 2004). Com s'apunta en varies investigacions, estan canviant les formes de participació, orientades a comunitats que exigeixen un compromís menys dèbil. No es dona una desaparició de la comunitat sinó el sorgiment de noves formes comunitàries, caracteritzades per l'imperant individualisme i la personalització de les pràctiques socials (Maya Jariaego, 2002; Smith y Kollock, 1999; Wellman, 2001). Hanna Arendt (1954) ja apuntava que un model de política basat en l'Estat elimina fins i tot la idea d'espai compartit- interactiu, contextual, i sobretot, horitzontal- que caracteritza la ciutat com comunitat (Gualdo,2009,p.115).

Amb aquests escenaris trobem essencial potenciar l'educació comunitària per invertir el desarrelament cap allò col·lectiu i generar respostes col·lectives a necessitats individuals que quan es posen en comú, en molts casos, acaben sent compartides. Per tant, entenem la comunitat com un agent potencialment educador. Prenem el terme *acció comunitària* utilitzat per Alcántara (2016) per tractar el concepte d'educació comunitària ja que com ens referíem a l'inici d'aquest apartat, entenem l'educació com una acció, com una reflexió pragmàtica sobre la realitat que ens envolta i també sobre nosaltres mateixes com subjectes actius i poderosos dins d'aquesta. Així doncs, l'educació comunitària "engloba tots els processos que es posen en marxa des de la comunitat (...) amb la finalitat de transformar la realitat. Aconseguir que les persones i les comunitats triïn i construeixin els seus propis destins" (Alcántara, 2016, p.13).

En aquests processos *el subjecte comunitari, la conscienciació, l'apoderament i la participació* són elements claus. Com ja hem comentat anteriorment, les persones i col·lectius poden ser enteses com objectes o subjectes. Entenem la comunitat com un subjecte col·lectiu en tant que "està construïda per una agrupació de persones que són també, al seu torn, subjectes" (Alcántara, 2016, p.13). En termes de Touraine (1984) el subjecte és una persona única, capaç de decidir sobre la seva existència, resistir als valors que l'oprimen i generar desig i voluntat per actuar amb la finalitat de ser constructora de la pròpia vida (Bonafont, 2013,p.7).

Així doncs, les comunitats es formen per persones les quals esdevenen directores, actrius i espectadores de la seva pròpia vida, essent responsables i conseqüents de l'obra que creen i reconstrueixen contínuament.

Una comunitat no pot esdevenir subjecte si no es dona un procés de conscienciació en el qual es desenvolupa una presa de sensibilització i consciència sobre una situació -problemàtica o no- per tal de generar un canvi cap a un major benestar. El concepte concientització vinculat a l'educació:

L'educació s'instauraria com un mètode d'acció transformadora. Com praxis política al servei de la permanent alliberació dels éssers humans, que no es dona només en les seves consciències, sinó en la radical transformació de les estructures, que en el procés suposa la transformació de les consciències (Freire, 1974, p.47).

És indissociable al subjecte comunitari i a la conscienciació, el concepte d'apoderament. L'entendem com "un procés a través del qual les persones perceben que tenen el control sobre les seves pròpies vides" (Alcántara, 2016, p.15). Segons Labonté (1994), com recull Morata (2014,p.18) podem parlar de tres tipus d'apoderament; l'*apoderament individual* esdevé un procés de conscienciació on un subjecte construeix i enforteix la seva identitat, potenciant les seves capacitats per transformar-se i transformar el seu context. L'*apoderament organitzacional* vinculat a generar estructures que faciliten la participació. Per últim, l'*apoderament comunitari* relacionat amb l'acció col·lectiva que té l'objectiu de millorar la qualitat de vida de la comunitat.

Com l'últim element clau de l'educació comunitària, trobem la participació la qual ja hem tractat com aspecte fonamental per l'aprenentatge i per la comunitat. Segons Alcántara (2016) és a través de la participació que les persones identifiquen i nodreixen les seves fortaleces, interessos i habilitats. La participació és generar oportunitats factibles per involucrar les persones en la presa de decisions d'aquells afers que tenen un efecte en la seva vida individual i col·lectiva.

Queda palesa l'essència transformadora de l'educació comunitària i podem parlar d'un procés de transformació doble quan intervenim en el món amb els altres i quan generem nous sabers que ens poden arribar a transformar a nosaltres mateixes (Flecha 2004). És tal la força d'un moviment transformador que "Si bé el camí pot ser difícil, intentar frenar-lo quan s'ha iniciat és pràcticament impossible" (Flecha, 2004, p.36)

2.2 Expressions Artístiques

Entenem l'Art com un llenguatge innat i un bé comú que ens acompanya des de que naixem però a mesura que ens anem conformant amb el món, la nostra expressió artística queda bloquejada. Aquesta obstrucció es dona ja sigui pels mecanismes de la societat que fa que actuem de forma automàtica dia rere dia, pels estats de no alerta, per la incertesa que intentem reduir i/o pel poc domini de les tècniques artístiques tenint en compte les poques oportunitats que hem tingut per explorar-les (Ballesta, Vizcaíno, Mesas, 2011).

Com recull Alcántara (2016,p.23) trobem tres tipologies d'art els quals donen un sentit concret al paper de l'artista i a la funcionalitat de l'obra segons la proposta de Friggeri (2011). En primer lloc, l'*art culte* vinculat a la genialitat de l'artista i a espais concrets com museus, teatres, auditoris. Esdevé un art exclusiu, elitista, per a un públic amb un capital social i econòmic cultivat. En segon lloc, l'*art de masses* que té per objectiu principal arribar al màxim nombre de persones, essent els mitjans de comunicació el principal altaveu i la popularitat de l'artista fonamental per assolir aquesta fita. Per últim, l'*art popular* que té un lligam amb el context social i cultural i amb la comunitat on es du a terme i per tant, se li atorga una funció social. Es vincula amb la pròpia educació comunitària ja que el procés pot

esdevenir motor de canvi en la realitat on es desenvolupa. L'artista no és l'únic responsable en la producció artística sinó que la comunitat s'explora i té un paper actiu en el procés creatiu.

És en l'art popular on parem atenció considerant que "l'art té una capacitat transformadora de la persona i de la comunitat. Creativitat, democràcia, transformació, identitat i pertinença són conceptes claus que es poden desenvolupar mitjançant el llenguatge artístic i que promouen l'apoderament" (Alcántara, 2016, p.22). Friggeri (2011) citat a Alcántara (2016,p.23) desenvolupa aquesta afirmació amb les següents idees:

- *Creativitat*: Treballar amb expressions artístiques comporta explotar la creativitat no només durant el procés artístic sinó en el nostre dia a dia, assajant una realitat social i generant alternatives vers aquesta.
- *Democràcia*: En un procés artístic a nivell de grup, l'estructura es fonamenta en uns valors basats en la cooperació, el suport mutu i la solidaritat. Hi ha eixos que històricament han esdevingut font de desigualtat entre les persones com la classe social, el gènere i la raça però amb una pràctica democràtica aquests eixos prenen menys força.
- *Transformació*: Les expressions artístiques faciliten que connectem amb les nostres emocions amb un llenguatge que ens és inusual i, al mateix temps, que ens accionem amb un codi diferent. Aquests mecanismes fan que hi hagi una major consciència sobre una problemàtica i el grup busqui alternatives per superar-la a través de disciplines artístiques.
- *Identitat i pertinença*: Les expressions artístiques ajuden a explorar de diferents formes i sense limitacions, el nostre lloc en un grup, trobant en relació a l'objectiu col·lectiu, aquella tasca en la qual ens sentim còmodes. Quan una persona es sent partícip d'un projecte és el primer pas per responsabilitzar-se activament.

Considerem doncs que les expressions artístiques esdevenen una eina poderosa en clau d'educació comunitària ja que "la persona creix, evoluciona i es desenvolupa artísticament a partir de l'assumpció d'uns hàbits de participació i autonomia(...). És a través del procés d'ensenyament-aprenentatge de les tècniques artístiques que podem arribar a diferents i variats objectius educatius." (Alcántara, 2016, p. 38).

Segons Rodrigo i Collado (2015) les pràctiques artístiques col·laboratives aposten per una visió contrària a la mercantilització de la pràctica cultural. Aquestes tenen per objectiu fomentar projectes i espais de col·laboració per donar respostes a necessitats contextualitzades, per transformar situacions problemàtiques a través dels diferents agents socials i culturals que en formen part i els seus mitjans i coneixements.

Quan les persones inicien un procés artístic es dona una connexió entre món intern i l'extern i les expressions artístiques esdevenen eines que ens permeten expressar sentiments, emocions, pensament i vivències subjectives així com generar ponts entre el món interior i l'exterior (Ballesta et. al, 2011). Les expressions artístiques necessiten per sortir a la llum d'una ment i un cos unificats. Segons Martínez (2011) la dualitat entre el cos i la ment i el seu funcionament per separat és un coneixement après el qual cal enderrocar per entendre "el cos com un lloc de construcció de coneixement" (Martínez, 2011, p. 18).

Aprendre a partir de la corporalitat i no només des de la paraula, dona una informació i genera un impacte sobre nosaltres mateixes i sobre el món certament diferent que si ens quedem en la superficialitat d'allò dit, d'allò escrit. "L'experiència és vivència que s'incorpora, que exigeix als sentits, a la reflexió i genera aprenentatges (molts d'ells inesborrables). El fer com un joc, el cos a com a lloc. Tots dos com a font de coneixement"(Alcántara, 2016, p. 30).

L'autora Blázquez (2015) tracta l'aprenentatge des de l'experiència com quelcom únic i transformador pel subjecte que la viu, entenent que allò que passa, passa en aquell subjecte, i no en un altre. Allò que passa es troba amb una persona i és aleshores que es genera un aprenentatge. "Tant el fet escènic com el fet educatiu des d'una perspectiva performativa requereixen d'una trobada, una presència del cos, un risc, una exposició, una afectació i una transformació" (Blázquez, 2014, p. 36). "Un aprenentatge per ser afectat" (Martínez, 2011, p. 18), allò que passa, que ens passa i no ens deixa indiferents, cala en la nostra consciència i no només en ella sinó en el nostre cos i aquest doble impacte és un aprenentatge transformador que ajuda a "transgredir la relació d'indiferència que ens conforma com consumidors-espectadors d'allò real" (Garcés, 2010, s.p). Comencem a pensar quan allò que sabem (o no sabem) afecta la nostra relació amb les coses, amb el món, amb els altres (Garcés, 2010).

Aquestes línies de pensament ens endinsem en la *teoria del coneixement situat* la qual com apunta Blázquez (2015) té relació amb teories post-colonials, post-estructuralistes i teories feministes que prenen força a partir de la segona meitat del segle XX. Segons Díaz (2003), quan el coneixement es tracta com quelcom intangible, allunyat de la vida real, de la cultura concreta en la que es desenvolupa, aquest esdevé poc significatiu pels qui aprenen. En canvi, quan partim de coneixements situats, les pràctiques educatives prenen un sentit per aquell qui en forma part, són processos autèntics, propers i rellevants i és aleshores que aquests poden ser extrapolables en l'entorn.

Per facilitar un aprenentatge situat, les expressions artístiques són bones eines per fer-ho. Per interpel·lar, interioritzar, expressar. El procés artístic fluctua en doble sentit: cap a dins, generant consciència i empoderament individual i, cap a fora, generant consciència col·lectiva, empoderament comunitari i canvi social.

Cal tenir en compte que la suma de l'educació comunitària i les expressions artístiques no tenen un resultat transformador en sí i considerem que és aquí on s'incorpora l'últim eix d'aquesta investigació: la política. Abans d'avançar-nos a aquest últim element, aprofundim en alguns aspectes que exemplifiquen la possibilitat no transformadora en l'entorn quan educació comunitària i expressions artístiques conflueixen.

L'art comunitari és molt divers però en molts projectes s'associa directament que el fet de participar d'un projecte artístic porta intrínseca la transformació del subjecte, però, cal remarcar que aquesta transformació pot donar-se únicament a la consciència de les persones i no a la seva situació estructural en el món (Sánchez de Serdio, 2010).

Des de l'esfera artística es dona una "reclamació" i una "desqualificació" d'allò educatiu:

Una reclamació perquè es veu en ella una possibilitat de problematitzar les formes en que les pràctiques culturals contribueixen a la producció de subjectes i, per tant, un espai per la seva transformació crítica. I una desqualificació perquè l'educació s'associa amb la transmissió jeràrquica de coneixements autoritzats per les institucions establertes i, en definitiva, amb la normalització. (Sánchez de Serdio, 2010, p. 53).

En un projecte artístic des de la vessant de l'educació comunitària és important analitzar les relacions de poder. Tan negatiu pot ser pel procés d'empoderament i transformació unes jerarquies visiblement verticals, com posar sobre la taula una horitzontalitat disfressada que no tingui en compte els condicionants estructurals. Així doncs, es necessari que els projectes generin espais per la problematització crítica. "Aprendre és, essencialment, canviar, i que no hi ha aprenentatge autèntic sense la transformació de (tots) els subjectes involucrats en la relació d'aprenentatge (de la seva posició, creença, preguntes, etc.)" (Sánchez de Serdio, 2010, p.57). Trend (1997) recull altres exemples sobre el fet que artistes que formen part de projectes educatius no tinguin formació ni experiència

com educadores i aquestes pràctiques, en lloc d'atendre les necessitats i desitjos del grup, projectin els seus propis. També parla de la concepció errònia de moltes artistes i gestores culturals al pensar que al sortir del museu o l'escola es dona per si mateixa una desinstitucionalització (Sánchez de Sordio, 2010).

Històricament l'art ha estat reservat per a un grup reduït del total de la població. La producció i el consum cultural i artístic s'han dirigit a un sector privilegiat, allunyant-se de la massa. Com apunten Gonzalo i Pérez (2011) en el context educatiu actual, les expressions artístiques tenen poc valor per la població en general però per contra, continuen dirigides i es potencien en els sectors benestants de la població. Partint del tarannà emancipador que aquestes tenen, no és positiu per l'*status quo* que les persones oprimides visquin l'experiència creativa que les expressions artístiques suposen, ja que aquest procés les podria portar a qüestionar la seva posició en el món, conscienciar-se com alienats, empoderar-se i, conjuntament, transformar situacions que les oprimeixen. Cal problematitzar i polititzar les expressions artístiques ja que "si l'art fos tan dolent, no se l'apropriarien els poderosos" (Gonzalo i Pérez, 2011, p. 29).

2.3 Política

Seguidament, ens endinsem en aquest concepte per comprendre la causa que fa la política part d'aquesta investigació essent, a més, un element fonamental.

En primer lloc, presentem diferents aspectes sobre aquest concepte el qual ha esdevingut font d'ambigüitat pels forts significats que pot adoptar i les diferents dimensions en les quals es manifesta.

Segon Montiel (2015) tractar la política des d'una postura objectiva deriva dels pensaments polítics moderns i il·lustrats els quals s'engloben sota unes premisses liberals com la neutralitat, la universalitat i l'homogeneïtat per aconseguir la fita del progrés i del desenvolupament. D'aquesta forma, es planteja que allò polític no dona resposta a interessos particulars tot i que històricament la política formal ha estat al servei d'uns grups socials privilegiats (home, blanc, heterosexual, amb poder econòmic i educació formal). L'objectivitat política queda derruïda tenint en compte que tota persona-grup pensa i en conseqüència actua sota el propi estatus social, sota la pròpia experiència i voluntats; Un fet purament subjectiu. "Els subjectes mai pensen per fora del seu cos, per fora de la seva ubicació, per fora d'aquell difícil lloc de negociació que és el lloc d'intentar parlar des de la subjectivitat en clau universal" (Ciriza, 2012, p. 14). En aquest sentit, entenem que "la política com un pensament i pràctica és un procés encarnat" (Montiel, 2015, p.11), en paraules de Mariana Chaves "hay política porque hay cuerpo" (Montiel, 2015, p.13)

Partint de la subjectivitat política i del monopoli dels llocs de poder en les estructures socials que ens conformen, cal tenir en compte la discriminació existent cap als grups menys privilegiats, com anteriorment hem anomenat, alienades i oprimides, i ara anomenem com les "subjectivitats marginalitzades i subordinades històricament a interessos de grups hegemònics" (Montiel, 2015, p. 15).

Segons Lozano (2008, p.350) "la subjectivitat és emancipatòriament potent" ja que aquesta desenvolupa en el subjecte un autoconeixement i autoconsciència que deriva en la socialització política de la realitat que l'envolta. És aleshores quan aquest individu pot decidir sobre el seu paper en la vida política del seu entorn.

Ara bé, cal reflexionar sobre què entenem per vida política, per pràctica política. Lozano (2008) ofereix una classificació entre la *política convencional* entesa com formar part de campanyes polítiques, activitats comunitàries, votar, etc., i la *política no convencional* en la que s'engloben tant accions legals

com manifestacions, marxes i d'altres accions que estan fora de la legalitat com la desobediència civil, bloqueig de vies públiques, accions violentes, etc. En els darrers temps, han pres molta força les formes d'expressió a través de l'art. Com explica Elvira Burgos (2012) "el que succeeix mitjançant les nostres accions corporals i en l'espai quotidià, privat, íntim, no autoritzat per la política des de la perspectiva clàssica política, és un fet polític" (Montiel,2015,p.17). Utilitzant el títol del text de Carol Hanisch (1969) "allò personal és polític".

És necessari polititzar la vida, perquè aleshores la política no serà quelcom intangible sinó accions concretes que esdevindran possibles, treballant així, des d'una política crítica que es basa amb l'alliberació, eradicant l' explotació i l'exclusió.

En paraules de Solà (1976) considerem l'educació com un "problema polític", citat a Alcántara (2016,p.20), i per tant, en cap cas és objectiva ni neutral, fet que podem exemplificar amb l'antropocentrisme, l'endocentrisme i la cultura patriarcal que impregna el currículum oficial i el currículum ocult d'institucions educatives formals, així com també les esferes de l'educació no formal i la informal. D'aquesta manera, l'educació és una estratègia clau per fomentar uns valors socials entenen per valors "eines que permeten conviure en societat i enfrontar-se a situacions diverses(...), la convicció raonada de què una cosa és bona o dolenta per arribar a una societat ideal" (Alcántara, 2016, p.34). Tanmateix, "Pel que fa a l'actitud política, aquesta fa referència al conjunt de creences i valors que orienten el pensament d'una persona en relació a un tema" (Lozano, 2008, p. 349). Per tant, considerem que segons els valors que es cultivin en els diversos espais educatius, predominarà una actitud política o una altra.

En els anteriors apartats hem parlat de conceptes claus com subjectes, empoderament, transformació, identitat, democràcia, etc. Aquests només poden esdevenir realitat, quan l'educació i la política estan impregnades per valors com:

La *solidaritat* entesa com "ésser solidari, companyonia, ajuda mútua", la *superació* "anar més enllà, esforç, constància", la *cooperació* "acció concertada entre els membres d'un grup social", l'*obertura* "ésser receptiu, atenció, empatia, comunicació", la *innovació* "aportació de quelcom nou amb la intencionalitat de millorar", la *participació* "presa de decisions compartida, autonomia, responsabilitat, compromís" i la *diversitat* "viure la realitat des d'una manera plural, normalització, cohesió social" (Alcántara, 2016,p.34- 37).

Altres aportacions de diferents autores que ens mostren la intersecció entre els tres elements que conformen aquesta investigació les trobem amb Alcántara (2016) on es tracta la creació artística com a proposta educativa la qual esdevé una acció amb la finalitat de treballar valors i per tant, actituds. També, Flecha (2004) el qual incideix en que l'empatia i la solidaritat són principis necessaris, els mitjans a través del qual les persones organitzen l'acció i cooperen per l'aprenentatge. Esdevenen un arma de mobilització social. En paraules de Freire (1997) "Parlo de la resistència, de la indignació, de la justa ira dels traïts i els enganyats. Del seu dret i deure de rebel·lar-se contra les transgressions ètiques de les quals són víctimes cada cop més" (Flecha,2004,p.40). Per últim, segons Morata (2014) des de les polítiques socials i la intervenció comunitària, el fet de parlar sobre la qualitat de vida de les persones requereix un empoderament de la ciutadania ja que l'opinió d'aquestes és bàsica per abordar-ho. Per aquest procés es necessari "un treball interdisciplinari i integral, aspectes que requereixen encara avenços significatius en la pràctica professional" (Morata, 2015, p. 17).

En aquest punt, trobem essencial introduir la qüestió sobre el model polític. Entenem per model polític, les estructures existents i les vies per les quals una comunitat té capacitat per esdevenir un subjecte polític actiu. La forma de govern actual a l'Estat Espanyol i a Catalunya és un model democràtic. Si

atenem al significat etimològic de la paraula, democràcia està formada per demos (poble) i kràtos (govern), per tant, govern del poble. Ara bé, com ja hem explicat anteriorment, la subjectivitat és evident en totes les esclatxes de la vida pública i privada. Segons Subirats i Parés (2014) existeix una evolució en les formes de govern i de governança que responen a tres models de democràcia; La democràcia representativa que correspon al govern tradicional, la democràcia participativa, la democràcia radical que respon a noves formes des de baix. Considerem però, que no s'ha donat una evolució sinó que són diferents formes de concebre la democràcia des de la subjectivitat, les quals porten segles existint però ha predominat una forma de govern tradicional sobre les altres. Com senyalen aquests autors "L'estat del Benestar va acabar reforçant un model de "democràcia per delegació" en el qual la ciutadania delega als responsables polítics una provisió tecnocràtica dels serveis públics, mentrestant aquests conceben als ciutadans únicament com a clients" (Subirats i Parés, 214, p. 102). Trobem adient en aquest sentit recuperar la següent cita: "com es pot qualificar a l'Estat de Democràtic si aquest està basat en la força, l'autoritat, el predomini i la desigualtat i la democràcia és el govern de tots on precisament no hi ha governats?" (Bakunin, 1995, II, p.277).

En aquest punt incorporem el concepte de democràcia inclusiva el qual té quatre elements constitutius. La democràcia política, l'econòmica, la social i l'ecològica. Les tres primeres es refereixen a la distribució igualitària del poder polític, econòmic i social i l'eradicació de la dominació i les relacions de poder que oprimeixen entre els éssers humans. La democràcia ecològica es refereix a l'eliminació de la dominació humana sobre la natura i per tant, reforçar el vincle d'integració i interdependència entre la natura i les persones (Arapoglou, Fotopoulos, Koumentakis, Panagos, Sargis, 2001). Ho podem relacionar amb el concepte de justícia global que té com a objectiu "la transformació de les relacions de poder que generen desigualtats arreu, mitjançant –entre d'altres –la redistribució dels béns i l'educació per una ciutadania global." (Lafede.cat, 2016).

Identifiquem que un context capitalista com l'actual, el model de democràcia representativa impossibilita els processos que plantegem ja que en aquest treball no focalitzem en una ciutadania consumista, productivista, individualista o passiva en qüestions polítiques, culturals i educatives. Sinó que parlem d'una ciutadania lliure. Les persones lliures "agafen el seu destí i l'intenten transformar d'una manera col·lectiva assumint drets i deures amb la seva comunitat, independentment d'una identitat o d'una pertinença a una nacionalitat" (Alcántara, 2016,p. 17). Per a què existeixi una ciutadania crítica i lliure cal que parlem de les oportunitats que genera el model de govern. En paraules de Novaes (1973) totes les persones tenen la capacitat i el desig de crear però això es veurà condicionat per les oportunitats de les quals es disposi per expressar-ho (Ballesta, Vizcaíno i Mesas, 2011,p.139). En un discurs d'estats neoliberals on la igualtat d'oportunitats s'emmarca com la base democràtica, o ets una persona emprenedora o ets considerada una persona residual (López, 2003).

Pel que fa concretament a les polítiques culturals i la gestió cultural, partim d'allò exposat anteriorment sobre l'elitització de les expressions artístiques i culturals i la necessitat d'una sinèrgia entre les professionals i la ciutadania. De la mateix forma que considerem que cal ampliar el que entenem per política, també és necessari comprendre que la política cultural va més enllà d'allò que proposen les administracions ja que aquestes, des d'una lògica paternalista, porten la cultura normativa dins dels grups menys afavorits, descentrant la cultura popular de les comunitats (Ferreño, 2014). Aquest és un altre mecanisme per continuar amb l'status quo ja que les dirigents de la política i gestió cultural "tenen el poder de precisar els significats i al mateix temps influir en la acceptació o qüestionament de les relacions de poder imperants" (Ferreño,2014, p.111). Per aquest motiu, és vital un empoderament organitzacional, generar estructures per la participació i per la gestió des de la comunitat perquè "la no existència d'espais comunitaris és exclusió. No tenir espais de relació de

construcció col·lectiva ens aliena.” (Alcántara,2016,p.21). Al cap i a la fi la gestió cultural, segons com es desenvolupi, és una altra oportunitat per la transformació social.

Per finalitzar aquest apartat, volem fer especial èmfasi en un altre espai que cal recuperar, repolititzar i reviuir: l'espai públic. Des dels organismes que sustenten el poder, aquest espai vol ser entès i viscut com el lloc on conflueixen els individus en societat de forma harmoniosa. És a dir, passar de l'heterogeneïtat de l'individu en l'espai privat a l'homogeneïtat de la ciutadania en l'espai públic. D'aquesta forma, sota premisses de convivència i civisme, aquelles pràctiques subversives que es duen a terme en l'espai públic són assenyalades i denunciades (Delgado i Malet, 2011).

En l'espai públic es viu allò quotidià, allò que ens afecta i “el principi de solidaritat comunicativa s'escenifica” (Delgado i Malet,2011,p.59). Segons com utilitzem l'espai públic es fomentaran uns valors o uns altres. Tal com exposa Alcántara (2016) fer una tasca educativa de la mà de les expressions artístiques fa que l'espai públic esdevingui “un lloc d'inclusió, respecte, diàleg i visualització social”(p.31).

3. Objectius Generals i Específics / Hipòtesis

Basant-nos en les preguntes d'investigació que formulàvem en un inici, ens marquem els següents objectius:

Objectius generals i objectius específics

1. Comprendre els conceptes d'educació comunitària, expressions artístiques i política

- 1.1 Definir el concepte d'educació comunitària
- 1.2 Definir el concepte d'expressions artístiques
- 1.1 Definir el concepte de política

2. Conèixer la intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política respecte a la transformació social

- 2.1 Cercar punts de relació entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política
- 2.2 Relacionar cada concepte amb la transformació social
- 2.3 Interpretar la intersecció dels conceptes respecte a la transformació social

Aquesta recerca vol resoldre la següent *hipòtesis*:

La intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política comporta una transformació social en l'entorn.

Per clarificar la nostra hipòtesis, cal aprofundir en alguns conceptes que no hem exposat explícitament en el marc teòric:

- Intersecció: Segons el DILC² ens referim a una intersecció com “punt en comú, línia comuna” o “conjunt format per elements que pertanyen alhora a dos o més conjunts”. D'aquesta forma, entenem la intersecció com una nova dimensió o perspectiva que neix dels punts de trobada en aquest cas entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política.
- Transformació social: És un procés de canvi en les estructures econòmiques, polítiques i socials pel benestar popular, que es manifesta des de lo micro a lo macro amb la construcció de noves formes de pensar, sentir i actuar. Aquest canvi esdevé quotidià i permanent i neix del poder de cada individu en tots els espais dels que en forma part (Rauber, 2004)

² Diccionari Invers de la Llengua Catalana. Consultat a: <http://dilc.org/intersecci%C3%B3/>

- Entorn: L'espai on les persones interaccionen diàriament (institucions educatives, àmbit familiar, feina, espais d'oci...) sota unes premisses socials concretes. És en si mateix un agent de socialització (Granada, 2011) i per tant, una potència pel canvi.

4. Disseny de la recerca

En aquest apartat s'inicia la segona part de la nostra investigació. En la següent taula es presenta un resum del disseny emprat per la investigació.

Paradigma	Interpretatiu-hermenèutic
Metodologia	Qualitativa
Mètode	Estudi de cas- Circ Social a l'Ateneu de 9 Barris ³
Tècnica	Entrevista no estructurada, dirigida i individual
Població	Barri de Trinitat Nova (Districte de 9 barris- Barcelona)
Mostra	2 professionals vinculats al projecte de Formació i Circ Social de l'Ateneu de 9 barris

Taula 1 – Resum disseny de la recerca. Elaboració pròpia

4.1 Paradigma i Metodologia

En relació als objectius que hem plantejat, partim d'un paradigma d'investigació interpretatiu-hermenèutic ja que la finalitat és comprendre la realitat, ni explicar-la ni intervenir-la. Utilitzem una metodologia qualitativa, un enfocament propi dels paradigmes interpretatius i socio-crítics ja que l'objectiu principal que pretén abordar aquesta metodologia és comprendre el fenomen estudiat tenint en compte el context des d'una lògica més inductiva, és a dir, a partir de l'anàlisi i la interpretació de casos particulars s'arriba a la generalització. El procés en una metodologia qualitativa és més obert i flexible si ho comparem amb dissenys quantitius. Destacar que en la metodologia qualitativa es parla de dissenys emergents ja que les preguntes d'investigació poden anar variant a mesura que la investigació avança. En aquesta metodologia el paper de la persona investigadora és intersubjectivar les dades i el paper de la teoria és guiar.

4.2 Mètode

El mètode utilitzat és l'estudi de cas ja que a partir d'un context determinat volem arribar a comprendre un fenomen, en aquest cas, la intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política.

4.3 Tècnica

La tècnica que utilitzarem per la recollida d'informació és l'entrevista.

4.3.1 Tipologia d'entrevista

- *Segons el grau d'estructuració:* Entrevista no estructurada amb preguntes obertes i flexibles on la persona entrevistada construeix les respostes. Cal més preparació sobre el tema d'estudi per part de l'entrevistadora. A banda de contestar preguntes concretes, ens interessa que la persona aportï tota la seva expertesa sobre la temàtica d'estudi. És possible que si fem preguntes tancades hi hagin aspectes importants per l'entrevistada que no abordem i deixem

³ A partir d'ara per facilitar la redacció i lectura ens referirem l'Ateneu de 9 Barris com l'Ateneu.

de banda. Aquesta tipologia d'entrevista propicia un major grau de profunditat en la comunicació entre l'entrevistadora i l'entrevistada.

- *Segons el grau de directivitat de l'entrevistadora:* Entrevista dirigida per garantir que tots els aspectes que es volen abordar aflorin, adaptant la forma i l'ordre de les preguntes si és necessari.
- *Segons el nombre de participants:* Entrevista individual

4.3.2 Fonts d'informació

Cal tenir en compte tant a les persones que ens proporcionen la informació com a les persones que la recullen, en aquest cas, la meva persona. Els nostres elements informants són:

Antonio Alcántara- Tècnic de formació, participació i universitats al *Col·legi d'Educadors i Educadores Socials de Catalunya*, antic tècnic de l'àrea de Formació i Circ Social de l'Ateneu i veí de 9 barris.

Elies Martínez- Actual tècnic de l'àrea de Formació i Circ Social de l'Ateneu. Treballador social.

4.3.3 Disseny i elaboració de la tècnica

El guió de les preguntes per les entrevistes ha estat realitzat a partir dels nostres objectius d'investigació i està recolzat amb el marc teòric elaborat. Les preguntes són en la majoria de casos inductives ja que cerquem fets i opinions concretes sobre la temàtica d'investigació.

Pel que fa a la validesa de la nostres entrevistes ens servim d'una validesa de constructe ja que ens hem servit del contingut del nostre marc teòric correctament referenciat. També validesa de contingut de les preguntes essent el tutor del TFG el jutge que ha validat el guió.

L'enregistrament de les entrevistes es realitzarà mitjançant l'enregistrament d'àudio per tal de poder prestar més atenció a la persona entrevistada amb la tranquil·litat que podrem accedir posteriorment a la informació verbal. Les notes de camp no permeten que l'entrevistadora mantingui una atenció activa en tot allò que la persona diu perquè ha d'anar anotant tota la informació possible.

La durada aproximada de cada entrevista serà de 45 minuts i el dia i l'espai per realitzar-les es triaran segons la voluntat de cadascuna de les persones entrevistades per facilitar la seva participació.

A continuació, presentem dues taules on es mostra les finalitats de cada pregunta i la relació d'aquestes amb els objectius i hipòtesis de la recerca⁴. Aquestes taules també seran una primera base per la posterior recollida i l'anàlisi de la informació.

ENTREVISTA 1- Elies Martínez	
Pregunta 1 <i>Presentació</i>	Trencar el gel, conèixer la implicació i nivell d'expertesa de la persona amb el projecte.
Pregunta 2.1 <i>Definició educació comunitària. Exemple Ateneu</i>	Objectiu 1.1 Definir el concepte d'educació comunitària Objectiu 2.1 Cercar punts de relació entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política
Pregunta 2.2	Objectiu 1.2 Definir el concepte d'expressions artístiques

⁴ Veure Annex "Guions entrevistes"

<i>Definició expressions artístiques. Exemple circ social</i>	Objectiu 2.1
Pregunta 2.3 <i>Definició política. Relació entre la política i el projecte de circ social</i>	Objectiu 1.3 Definir el concepte de política Objectiu 2.1
Pregunta 3 <i>Transformació social</i>	Objectiu 2.2 Relacionar cada concepte amb la transformació social Objectiu 2.1
Pregunta 4 <i>Percepció social i política del circ social</i>	Objectiu 2.1
Pregunta 5.1 <i>Transformació individual a partir de les expressions artístiques</i>	Objectiu 1.2
Pregunta 5.2 <i>Transformació social en l'entorn</i>	Objectiu 2.3 Interpretar la intersecció dels conceptes respecte a la transformació social
Pregunta 6 <i>Hipòtesis de la recerca</i>	Objectiu 2.3 Interpretar la intersecció dels conceptes respecte a la transformació social

Taula 2 –Disseny entrevista 1. Elaboració pròpia

ENTREVISTA 2- Antonio Alcántara	
Pregunta 7 <i>Presentació</i>	Trencar el gel, conèixer la implicació i nivell d'expertesa de la persona amb el projecte.
Pregunta 8.1 <i>Definició educació comunitària. Exemple Ateneu</i>	Objectiu 1.1 Definir el concepte d'educació comunitària Objectiu 2.1 Cercar punts de relació entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política
Pregunta 8.2 <i>Definició expressions artístiques. Exemple circ social</i>	Objectiu 1.2 Definir el concepte d'expressions artístiques Objectiu 2.1
Pregunta 8.3 <i>Definició política. Relació entre la política i el projecte de circ social</i>	Objectiu 1.3 Definir el concepte de política Objectiu 2.1
Pregunta 8.4 <i>Altres casos</i>	Conèixer altres experiències on es vinculin els tres vèrtex de la recerca.

Pregunta 9 <i>Transformació social</i>	Objectiu 2.2 Relacionar cada concepte amb la transformació social Objectiu 2.1
Pregunta 10 <i>Percepció social i política del circ social</i>	Objectiu 2.1
Pregunta 11.1 <i>Transformació individual a partir de les expressions artístiques</i>	Objectiu 1.2
Pregunta 11.2 i 11.3 <i>Transformació social en l'entorn</i>	Objectiu 2.3 Interpretar la intersecció dels conceptes respecte a la transformació social
Pregunta 12 <i>Hipòtesis de la recerca</i>	Objectiu 2.3 Interpretar la intersecció dels conceptes respecte a la transformació social

Taula 3 –Disseny entrevista 2. Elaboració pròpia

4.4 Població i mostra

La població d'aquesta recerca, entesa com el conjunt de persones que són el focus principal de la investigació, són el veïnat del Barri de Trinitat Nova, al districte de 9 Barris de la ciutat de Barcelona. És així, perquè l'Ateneu de 9 Barris es troba en aquest indret i per tant, dona servei i fa una tasca socioeducativa dins d'aquesta comunitat.

La nostra mostra, entesa com aquells individus que són d'interès per la nostra recerca, com ja hem comentat són dues persones de referència que tenen o han tingut relació amb el projecte de Formació i Circ Social de l'Ateneu de 9 barris.

Alguns aspectes importants a tenir en compte sobre la mostra que presentem són els següents:

- *Criteris de selecció i procediment de mostreig*

Tenint en compte que aquest és un treball acadèmic i professionalitzador hem optat per escollir dos professionals, un educador i un treballador social, que han treballat directament en un projecte on es vincula l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política. Per tant, ha estat un procediment clarament intencional ja que si l'hagués fet aleatòriament, hagués sigut molt probable que les persones escollides no fossin expertes en la temàtica d'investigació.

- *Grandària de la mostra*

Partint del nostre mètode d'investigació, l'estudi de cas, dues persones expertes en el projecte sembla un nombre correcte, una única persones hagués dificultat contrastar la informació.

5. Anàlisi i interpretació de les dades

5.1 Pla d'anàlisi de les dades

Per poder realitzar aquest apartat ens guiarem seguint el següent pla d'anàlisi de les dades;

1. *Transcripció i revisió de les entrevistes*

L'entrevista 1⁵ va durar 15 minuts més del que s'havia acordat, un total de 60 minuts. Es van realitzar preguntes no previstes per aprofundir en alguns temes i algunes preguntes van ser suprimides o bé perquè ja s'havien contestat (Pregunta 5), o per ajustar la temporalització (Pregunta 2.4 i Pregunta 3).

En l'entrevista 2⁶ es van contestar totes les preguntes seguint l'ordre establert.

2. *Lectura preliminar i llistat de temes*

Després d'una primera lectura exploratòria els temes que definim per analitzar la informació en relació als nostres objectius i hipòtesis d'investigació són:

- El projecte de l'Ateneu de 9 Barris; En relació a l'objectiu 1 "Comprendre els conceptes d'educació comunitària, expressions artístiques i política" i 2.1 "Cercar punts de relació entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política"
- El projecte de circ social; En relació a l'objectiu 1 "Comprendre els conceptes d'educació comunitària, expressions artístiques i política" i 2.1 "Cercar punts de relació entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política".
- La transformació social; Vinculant l'Ateneu de 9 Barris i el projecte de Circ Social amb la transformació social. En relació amb l'objectiu 2 "Conèixer la intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política respecte a la transformació social" i la hipòtesis de la recerca "La intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política comporta una transformació social en l'entorn".

3. *Identificar unitats d'anàlisi*

Les unitats d'anàlisi⁷ són fragments que ens permeten organitzar la informació. Les UA han estat classificades segons la temàtica amb la que es relacionen.⁸ A continuació, presentem un fragment de la taula d'unitats d'anàlisi que hem elaborat.

⁵ Veure Annex "Transcripció entrevista 1"

⁶ Veure Annex "Transcripció entrevista 2"

⁷ A partir d'ara UA

⁸ Veure Annex "Unitats d'anàlisi"

Tema	Unitats d'anàlisi de les entrevistes
El projecte de l'Ateneu de 9 Barris	E: Què significa per tu la pràctica política? Hi ha per tu una relació entre circ social i política? Per què? UA3 EL: L'ateneu de 9 barris és un agent polític des dels seus inicis i això és així perquè a través de la diagnosi de les necessitats del barri i a través dels projectes que fem també incidim directament amb temes que són polítics. Per exemple, el tema de reivindicar un conveni de gestió comunitària per accedir a la gestió directa d'un equipament municipal com és l'Ateneu. L'ateneu és un equipament municipal però està gestionat per l'entitat Bidó de 9 Barris que està constituïda per veïns i veïnes del barri i funciona a través d'una assemblea general, i d'aquí penja el projecte d'Ateneu i és qui fa la gestió directa de l'equipament no és l'administració. Treballar amb un grup de treball perquè sigui possible un conveni de gestió comunitària amb l'administració ja és fer política perquè obra la porta a que aquests espais que són municipals estiguin gestionats directament per la ciutadania.

Taula 4 –Fragment de la taula "Unitats d'anàlisi". Elaboració pròpia

4. Categoritzar

En aquest apartat ens disposem a agrupar conceptualment les UA que tenen aspectes en comú a partir de denominacions comuns, és a dir, categories que hem elaborat. Les categories utilitzades són conceptes treballats en el marc teòric. A continuació, presentem una taula on s'exposa aquesta informació. Per la comprensió d'aquesta és necessari apuntar que aquells espais que estan marcats amb una creu són UA que contenen la categoria elaborada, els espais en blanc són UA que no contenen la categoria elaborada.

CATEGORIES	UNITATS D'ANÀLISIS															
	UA1	UA2	UA3	UA4	UA5	UA6	UA7	UA8	UA9	UA10	UA11	UA12	UA13	UA14	UA15	UA16
1. Educació comunitària	X	X	X				X	X	X		X	X	X	X	X	X
2. Agents comunitaris	X	X	X			X		X	X		X		X	X	X	
3. Comunitat organitzada	X	X	X		X	X		X	X		X		X	X	X	
4. Decisió política	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
5. Expressions artístiques							X	X	X	X	X	X	X	X		X
6. Valors	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Taula 5 –Categorització de les UA. Elaboració pròpia

5. Representació de la informació: Diagrama conceptual

Per representar la informació de forma sintètica i centrant-nos en els conceptes base d'aquesta recerca, a continuació presentem un diagrama conceptual elaborat arrel del desenvolupament del pla d'anàlisi de les dades de les entrevistes.

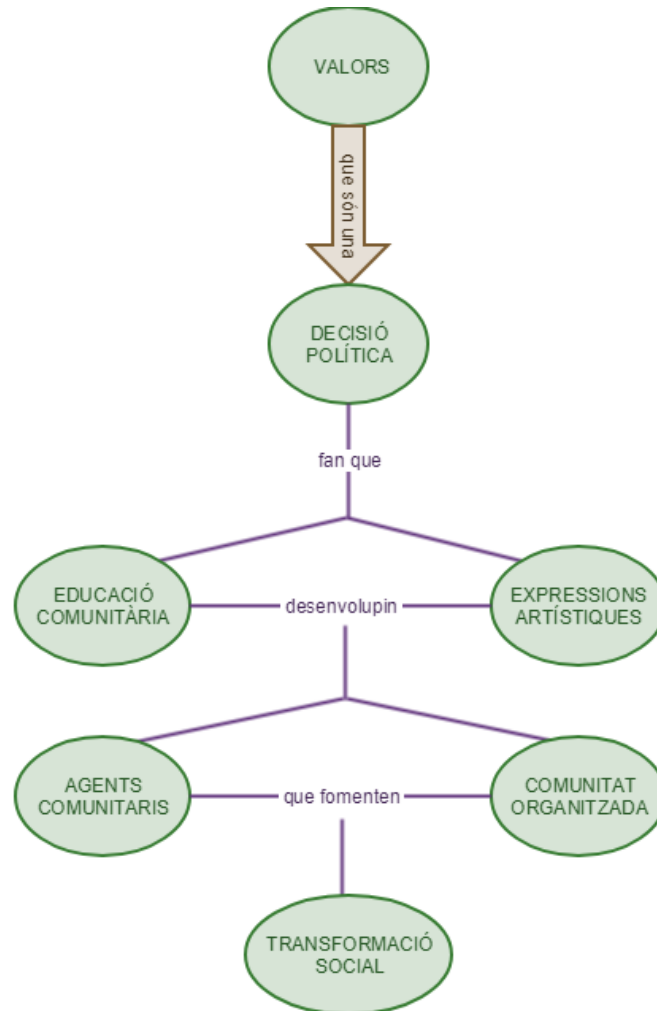

Diagrama 1- Diagrama conceptual: Representació de la informació de les entrevistes. Elaboració pròpia

5.2 Resultats de les entrevistes

A continuació, ens disposem a presentar un seguit de resultats que extraïem sobre les entrevistes. Aquests resultats els analitzem segons els temes de referència treballats en el pla d'anàlisi;

- L'Ateneu de 9 barris: És un projecte autogestionat des d'un inici i fins a dia d'avui amb una lògica comunitària i amb 40 anys d'història, tenen sobirania en tant que és una entitat gestora "Bidó de 9 Barris" composta per veïnes del barri qui pren les decisions i la forma que tenen de finançament els hi permet certa autonomia per no deixar de banda els valors que la sostenen. Per treballar sota un enfocament d'educació comunitària es serveixen de diferents projectes molts dels quals estant vinculats amb expressions artístiques. El seu públic objectiu a l'Àrea de Formació i Circ Social són infants i adolescents però de manera informal s'ha donat un treball amb les famílies d'aquests infants i adolescent, treball que ara s'està sistematitzant

i formalitzant. A través d'altres projectes concrets arriben a un altre públic com la gent gran. També, gràcies a la participació en Taules Comunitàries i Plans de Barri poden aportar la seva visió en tant que diagnosi, proposta d'accions concretes i avaluacions pel conjunt del territori ampliant així el públic objectiu. L'Ateneu és un agent polític del territori amb uns valors propis com l'empoderament, l'autogestió, el treball en equip, la participació, la transformació social, l'educació comunitària i permanent.

- El projecte de circ social: És un art, un llenguatge artístic i per tant una expressió artística que gràcies a la seves diferents formes és possible que totes les persones trobin la forma d'expressar-se amb la qual es sentin més còmodes. S'emmarca dins d'un projecte d'educació comunitària i esdevé un mitjà per treballar aspectes individuals (l'autoconcepte, l'autoestima), grupals (gestió de conflictes, treball en equip) i comunitaris (mobilitzacions socials, col·lectivitzar lluites). Les expressions artístiques es poden considerar neutrals però els valors que es fomentin durant la seva pràctica són essencials per aconseguir certs objectius socioeducatius. Alguns valors que es treballen a partir del circ social (i altres expressions artístiques) són: la transformació, la cooperació, el suport mutu.
- La transformació social: Per avaluar la transformació social que es dona en un territori no es pot fer únicament a partir d'un sol projecte sinó que s'ha de fer de forma col·laborativa amb altres agents del territori que també treballen a partir d'altres eines per la transformació social. El fet d'ajuntar l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política provoca transformació social sempre i quan aquests conceptes en treballin sota uns valors que promoguin canvis en les relacions, canvis en els valors hegemònics establerts, en la forma de fer política. Les expressions artístiques augmenten l'impacte transformador perquè permeten en paraules d'Antonio Alcántara "que la gent conegui, la gent aprengui, la gent es relacioni, la gent posi en qüestió la seva realitat i la gent construeixi imaginaris des del compartir, des del joc, des de relacions horitzontals".

6. Discussió de resultats

En aquest apartat ens disposem a posar en diàleg els resultats d'aquesta investigació basats en el marc teòric i l'anàlisi de les entrevistes. Per fer-ho, ens servim dels objectius de la recerca:

1. Comprendre els conceptes d'educació comunitària, expressions artístiques i política

Aquests conceptes són subjectius i les connotacions que se'n deriven han de veure amb la situació en la realitat social i l'experiència vital de la persona que emet el discurs. Això significa que els individus poden concebre i practicar diferent l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política? Això significa que les finalitats associades a cada concepte poden variar? De ben segur que sí. I això ho podem exemplificar amb certs interessos individuals que com a éssers socials inevitablement esdevenen col·lectius, interessos per una banda, per mantenir l'status quo i per altra banda, per desmuntar-lo. Hi ha qui utilitza l'educació per la transformació i n'hi ha qui l'utilitza per la reproducció social. Hi ha qui fa ús de les expressions artístiques per l'emancipació popular i qui l'utilitza pel propi consum. Hi ha qui entén i practica la política com a forma d'alliberament i qui l'entén i la practica com a forma d'opressió. I després, hi ha qui no col·lectivitza interessos tot i que siguin comuns, qui no té la intencionalitat ni de mantenir l'status quo ni desmuntar-lo, qui sense saber-ho o sense voler-ho esdevé també subjecte polític perquè mai podem esdevenir merament objectes ja que tant la nostra inacció i normativitat, com la nostra acció i subversió són fets que protagonitzem i desencadenen conseqüències tangibles.

És necessari revaloritzar la nostra subjectivitat ja que és la que ens permet qüestionar-nos i posicionar-nos en relació a. Aquesta subjectivitat carregada de valors és la que ens conforma com a individus.

Què va abans la política o els valors? Ho entenem com un cicle. Dels valors neix la política i de la política neixen els valors. La clau rau al servei de què i de qui estan tant els valors com la política.

Així doncs, passem a definir sintèticament com entenem els conceptes treballats;

L'educació comunitària és la força col·lectiva, el motor de canvi que permet assolir objectius socioeducatius.

Les expressions artístiques esdevenen el recurs creatiu que pot acompanyar l'educació comunitària.

La política esdevé el paraigües que sustenta, facilita i permet ser l'educació comunitària i les expressions artístiques.

2. Conèixer la intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política respecte a la transformació social

La intersecció entre aquest tres elements pot donar-se o no. Pots accionar el dia a dia des d'aquesta intersecció o no. El nostre projecte de referència i d'altres que n'hem tingut coneixença arrel de la investigació com "Voces por la inclusión" o "Pallasos en rebeldía" segueixen aquesta pauta. Però un cop es dona que passa? És aquesta una suma inequívoca que té com a resultat la transformació social? Doncs amb les evidències d'aquesta investigació podem respondre que no, que no en tots els casos ja que en l'entorn en el qual ens desenvolupem, actualment extremadament neoliberal i patriarcal existeixen mecanismes visibles i invisibles, normalitzats i d'altres que encara ens violenten que actuen per mantenir l'ordre establert i per tant, dificulten i a vegades impossibiliten que la intersecció d'aquests tres elements desemboqui en la transformació social. Aquesta ha de venir empesa no únicament per un projecte sinó per una comunitat organitzada, que realitzi diferents labors amb l'objectiu del benestar en totes esferes de la vida, des de l'esfera relacional, a l'econòmica, la sanitària, arquitectònica, ambiental i sense cap dubte, en l'esfera educativa.

7. Conclusions

Per finalitzar la nostra recerca ens disposem a elaborar unes conclusions a partir de la discussió dels resultats anterior agafant com a referència la nostra hipòtesis d'investigació:

La intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política comporta una transformació social en l'entorn.

Rebutgem aquesta hipòtesis deixant constància que l'educació comunitària pot esdevenir motor de canvi, les expressions artístiques ens ajuden a connectar amb la nostra corporalitat i subjectivitat i la política facilita certs escenaris però que totes depenen d'uns valors. Per tant, sí acceptaríem la hipòtesis de la següent manera:

*La intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política **sota uns valors concrets** comporta una transformació social en l'entorn.*

I aquests valors necessaris que hem enumerat en varies ocasions durant la recerca són: democràcia, transformació, creativitat, diversitat, autogestió, suport mutu, cooperació, solidaritat, superació, participació i ben segur que tants altres.

Així doncs, entenem que la intersecció de l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política sota uns valors concrets esdevé un mecanisme pacífic, col·lectiu i creatiu per la transformació social, per la justícia global.

És fonamental una anàlisi crítica continua en els projectes educatius artístics i no ser ingènues, tenint present la tradicional elitització i mecanització de l'educació i de l'art en un context capitalista i patriarcal. Són estructures i metodologies arraigades, que no desapareixen d'un dia per l'altre, amb manifestacions en molts casos inconscients i invisibles. Per aquests motius, des de la vessant professional ens hem de responsabilitzar d'aquests processos amb la consciència, cura i humilitat necessàries abans, durant i després de qualsevol pràctica socioeducativa, però sobretot, d'aquelles que venen amb l'etiqueta transformadora perquè potser sota la confiança, deixem passar aspectes claus per fomentar un canvi social real.

En mode de tancament, tal i com es va acordar amb el tutor del tfg i les persones que han participat en les entrevistes, he elaborat un article d'opinió "Intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política: Una aposta per a la Justícia Global"⁹, recollint la discussió dels resultats i les conclusions d'aquesta investigació i que es podrà publicar al Diari de l'Educació en l'apartat del qual disposa *Lafede.cat-organitzacions per a la Justícia Global* i gràcies al pràcticum realitzat hi puc tenir accés.

8. Consideracions finals

Aquest podria haver estat un treball més dins d'un grau replet de treballs, una altra tasca més a entregar en un període establert que no sempre ens va bé, una fita més que assolir per poder obtenir la titulació, però no ha estat així. Per mi ha estat, tal com deia en la introducció d'aquest treball, una gran oportunitat d'aprenentatge que he gaudit i m'ha enriquit de forma immensurable. M'agradaria destacar algunes competències que durant aquest procés he pogut desenvolupar i considero indispensables per la meua futura i actual tasca professional; En primer lloc, autonomia. Des d'un inici m'he sentit amb la llibertat per fer un treball d'interès i utilitat per a mi, amb criteri propi per decidir què fer i com fer-ho, de ben segur amb aspectes a millorar però amb la seguretat que ho he fet amb independència i per tant, em responsabilitzo tant dels punts forts com dels punts febles que hi pugueu trobar. En segon lloc, motivació. Des de la llibertat, tot té més força i així ho he sentit al poder triar el què i el com. Tot i que he tingut èpoques de menys motivació, sempre trobava alguna cosa que em recordava la necessitat imperant en mi per treballar aquesta temàtica, per impregnar-me de tot el que descobria des de allò teòric a allò pràctic. Tant és així que per exemple, a banda de documentar-me sobre la teoria del coneixement situat que considero d'una gran potencialitat, anar a trobades i xerrades sobre la temàtica, també he après a fer malabars. Així doncs, aquesta recerca m'ha travessat el cos i la ment perquè me l'he apoderat, perquè la sento important. Seguidament, podria parlar de l'esperit crític. Des de la temàtica escollida, l'elaboració del marc teòric a les entrevistes, he intentat fer constructes propis, participar en espais des de la pregunta, qüestionar-me i qüestionar les altres. Per últim, la persistència i la superació. Ha estat un fet durant tot el procés que no en tenia prou amb la superficialitat, que he volgut anar més enllà, cercar i cercar fins trobar el que buscava, fer i desfer i tornar a fer per sentir que allò que feia tenia el valor que li volia donar. És ben cert que hagués pogut ser més constant, però aquests han sigut els tempos que m'he marcat i que m'han sigut de servei per interioritzar i extrapolar tot el que anava aprenent al meu dia a dia. Quan em preguntaven sobre què feia el meu tfg, ho explicava amb satisfacció i compartia el que ha suposat per mi.

Considero que he abocat en aquestes pàgines molts dels coneixements adquirits al llarg del grau; El fet de triar l'opció d'investigació, en un inici em feia un mica de vertigen ja que l'experiència amb l'assignatura d'*Investigar en Educació* de la majoria d'estudiants i m'incloc, no ha estat massa engrescadora pel volum de feina que suposava i la gran quantitat de contingut que es treballava. Doncs

⁹ Veure Annex "Article d'opinió"

bé, puc afirmar que amb aquest treball m'he reconciliat amb la investigació dins del camp de les ciències socials, sentint que en l'àmbit en el que m'he endinsat és una àrea molt poc central en l'actual món de l'educació social i per tant, les investigacions són escasses. He recuperat molts dels continguts treballats que havien quedat en l'oblit i m'he personificat en una investigadora. En relació al marc teòric, considero que ha sabut discriminar bé la informació, fent una diversa i actual cerca bibliogràfica, suprimint allò que no esdevenia del meu interès i sintetitzant temes que abasteixen moltes qüestions.

No puc posar punt i final a aquest document sense agrair a les diferents persones que m'han permès experimentar aquest procés: al meu tutor del tfg, Edgar Iglesias, a l'Antonio Alcántara i a l'Elies Martínez, a la meua tutora del centre de pràctiques Georgina Cases i a totes aquelles persones que es dediquen cada dia a crear, construir des de la creativitat i l'estima.

"Todos nosotros sabemos algo, todos nosotros ignoramos algo, por eso aprendemos siempre"

P.Freire.

9. Referències Bibliogràfiques

Alcántara, A. (2016). *Circ, educació i transformació social. El projecte pedagògic de l'Ateneu Popular de 9 Barris*. Barcelona: Bidó de Nou Barris i Neret edicions

Ballesta, A., Vizcaíno, O., Mesas, E. (2011). El arte como un lenguaje posible en las personas con capacidades diversas. *Arte y políticas de identidad*, 4, 137-152. Recuperat a: <http://revistas.um.es/api/article/view/146051/130461>

Blázquez, E. (2015). Formación en artes: pedagogías críticas centradas en las artes en vivo. Propuesta de intervención. Recuperat a: <file:///C:/Users/intel/Downloads/Esther+Bl%C3%A1zquez+Puerto.pdf>

Bonafont, A. (2013). Aproximació comprensiva de la persona gran amb pèrdua d'autonomia funcional des de la perspectiva de la resiliència. *Pedagogia i Treball Social. Revista de Ciències Socials Aplicades* (6) 70-91. Recuperat a: <file:///C:/Users/intel/Downloads/309468-437116-1-SM.pdf>

Ciriza, A. (2012). Simone de Beauvoir. De la fenomenología del cuerpo a la utopía de la libertad. *Nomadas*, 16, 11-21. Recuperat a: <http://www.nomadias.uchile.cl/index.php/NO/article/viewFile/24950/26302>

Delgado, M., Malet, D. (2011) *El espacio público como ideología*. Recuperat a: <http://www.fepsu.es/docs/urbandocs/URBANDOC1.pdf>

Díaz, F. (2003). Cognición situada y estrategias para el aprendizaje significativo. *REDIE* 5(2). Recuperat a: http://www.scielo.org.mx/scielo.php?pid=S1607-40412003000200011&script=sci_arttext

Ferreño, L. (2014). *En nombre de otros. Culturas y políticas culturales*. Recuperat a: <http://biblioteca.clacso.edu.ar/clacso/se/20140617035730/culturas.pdf>

Fiori, E. (s.f). *Aprender a decir su palabra. El método de alfabetización del profesor Paulo Freire*. Recuperado a: <http://www.servicioskoinonia.org/biblioteca/general/FreirePedagogiadelOprimido.pdf>

Flecha, R. (2004). La Pedagogía de la Autonomía de Freire y la Educación Democrática de personas adultas. *Revista interuniversitaria de formación del profesorado*, 18(2), 27-44.

Freire, P. (1974). Conscientization. *Cross Currents*, 24 (1), 23-28.

Freire, P. (1965). *La educación como práctica de la libertad*. Madrid: Crec i Denes

Garcés, M. (2010). *Dar que pensar. Sobre la necesidad política de nuevos espacios de aprendizaje*. Recuperat a: <http://www.zemos98.org/eduex/spip.php?article147>

Granada, H. (2001). El ambiente social. *Investigación & Desarrollo*, 9(1), 388-407. Recuperat a: <http://www.redalyc.org/pdf/268/26890102.pdf>

Guaraldo, O. (2009). Ciutat i comunitat als ulls de les dones. *Educació i vida urbana: 20 anys de Ciutats Educadores* (p.109-119). Recuperat a: <http://www.edcities.org/ca/wp-content/uploads/sites/6/2015/02/Educaci%C3%B3-i-vida-urbana.pdf>

Lafede.cat: organitzacions per a la justícia global. (2016). *Treballar per la Justícia Global en un món global*. Recuperat de: http://www.lafede.cat/wp-content/uploads/2016/09/Treballar_per_la_justicia_global_PUBLIC_DEF.pdf

Lafuente, A., Lara, T. (2013). Aprendizajes situados y prácticas procomunales. *Rase* 6(2), 168-177. Recuperat a: https://issuu.com/sociologeducasociologiaeducacion/docs/rase_06_2

López, S. (2003). *El orden político del estado*. Recuperat a: <http://espaienblanc.net/?cat=7&post=2386>

Lozano, A. (2008). Los procesos de subjetividad y participación política de estudiantes de psicología de Bogotá. *Diversitas: Perspectivas en Psicología*, vol. 4, núm. 2, 345-357. Recuperat a: <http://www.redalyc.org/pdf/679/67940210.pdf>

Martínez, P. (2011). Reactivando la imaginación. Prácticas educativas en el CA2M en torno a la experiencia. *Arte y políticas de identidad*, 4, 11-22. Recuperat a: <file:///C:/Users/intel/Downloads/145971-549751-1-SM.pdf>

Montiel, M. (2015). *Trayectorias de vida: Ejercicios situados de política encarnada*. Recuperat a: <file:///C:/Users/intel/Desktop/TFG/politica%20encarnada.pdf>

Maya, I. (2004). Sentido de comunidad y potenciación comunitaria. *Apuntes de Psicología*, 22(2), 187-211. Recuperat a: <file:///C:/Users/intel/Downloads/50-99-1-SM.pdf>

Morata, Txus (2014). "Pedagogia Social Comunitària: un model d'intervenció socioeducativa integral". *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 57, 13-32. Recuperat a: <http://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/viewFile/278526/366287>

Rauber, I. (2004). La transformación social en el siglo XXI. Recuperat a: <http://www.rebelion.org/docs/511.pdf>

Rodrigo, M., Collado, J. (2015). *Retos y complejidades de las prácticas artísticas colaborativas y las pedagogías colaborativas*. Recuperat a: <http://dspace.uah.es/dspace/handle/10017/25902>

Sanchez de Serdio, A. (2010). Arte y educación: Diálogos y antagonismos. *Revista Iberoamericana de educación*, 55, 43-60. Recuperat a: <file:///C:/Users/intel/Downloads/rie52a02.pdf>

Ventosa, V. (2008). *Los agentes de la animación sociocultural*. Madrid: CCS.

Wenger, E. (1998). *Comunidad de práctica. Aprendizaje, significado e identidad*. Madrid: Paidós

ANNEXOS

Annex “Guions entrevistes”

Guió entrevista 1- Elies Martínez (Actual tècnic de l'àrea de Formació i Circ social de l'Ateneu. Treballador social)

1. Et podries presentar? Quan vas començar a l'Ateneu? Quines són les teves tasques?

2. Parlem de conceptes...

2.1 Com definiries l'educació comunitària? Consideres que el projecte de circ social s'emmarca en el marc d'educació comunitària? Com ho feu?

2.2 Com definiries el concepte les expressions artístiques? Consideres el circ social una forma d'expressió artística?

2.3 Què significa per tu la pràctica política? Hi ha per tu una relació entre circ social i política? Per què?

2.4 Podries donar-me algun altre projecte que coneguis on la política, l'educació comunitària i les expressions artístiques en siguin els eixos vertebradors?

2.5 Que entens per transformació social? Creus que un projecte que vinculi l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política fomenta la transformació social?

3. Vaig anar a la xerrada a Sabadell Sobre circ social i algunes de les coses que em van ressonar són aquestes.

La burocràcia, la verticalitat dóna molts cops poc marge de maniobra.

Hi ha gran vocació dels qui es dediquen al circ social i moltes accions són sense retribucions econòmiques per qui en formen part.

3.1 Quines raons consideres que sustenten aquestes reflexions?

Son varis els estudis científics que corroboren que les expressions artístiques generen un impacte per la persona que ho viu.

4.1 Hi estàs d'acord? T'has trobat amb algun cas que ho exemplifiqui?

Al mateix temps, trobem manca de bibliografia, d'estudis, de projectes avaluats on quedi reflectit que els projectes comunitaris i artístics són transformador pel context en el que es desenvolupen.

4.2 Per què creus que es donen aquests fet?

4.3 Podries exemplificar algun cas on s'hagi donat una transformació social a partir d'un projecte d'aquest tipus?

6. La hipòtesis del meu treball de recerca és la següent: *La intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política en la intervenció educativa genera un impacte transformador en l'entorn.*

Amb els teus anys d'experiència, consideres que és certa? (*És una suma que sempre funciona? Què fa que sigui així o que no ho sigui?*)

Guió entrevista 2- Antonio Alcántara (Tècnic de formació, participació i universitats al *Col·legi d'Educadors i Educadores Socials de Catalunya*, antic tècnic de l'àrea de Formació i Circ social de l'Ateneu i veí de 9 barris)

7. Et podries presentar? Quan vas començar a l'Ateneu? Quines van ser les teves motivacions per dedicar-te al que et vas dedicar durant tants anys a l'Ateneu?

8. Parlem de conceptes...

8.1 Com definiries l'educació comunitària? Consideres que el projecte de circ social s'emmarca en el marc d'educació comunitària? Com ho fan?

8.2 Com definiries el concepte les expressions artístiques? Consideres el circ social una forma d'expressió artística?

8.3 Què significa per tu la pràctica política? Hi ha per tu una relació entre circ social i política? Per què?

8.4 Podries donar-me algun altre projecte que coneguis on la política, l'educació comunitària i les expressions artístiques en siguin els eixos vertebradors?

9. Que entens per transformació social? Creus que un projecte que vinculi l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política fomenta la transformació social?

10. Vaig anar a la xerrada a Sabadell Sobre circ social i algunes de les coses que em van ressonar són aquestes.

La burocràcia, la verticalitat dóna molts cops poc marge de maniobra.

Hi ha gran vocació dels qui es dediquen al circ social i moltes accions són sense retribucions econòmiques per qui en formen part.

Quines raons consideres que sustenten aquestes reflexions?

11. Son varis els estudis científics que corroboren que les expressions artístiques generen un impacte per la persona que ho viu.

- 11.1 Hi estàs d'acord? T'has trobat amb algun cas que ho exemplifiqui?

- 11.2 Per què creus que es donen aquests fet?

- 11.3 Podries exemplificar algun cas on s'hagi donat una transformació social a partir d'un projecte d'aquest tipus?

11. La hipòtesis del meu treball de recerca és la següent: *La intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política en la intervenció educativa genera un impacte transformador en l'entorn.*

Amb els teus anys d'experiència, consideres que és certa? (*És una suma que sempre funciona? Què fa que sigui així o que no ho sigui?*)

Annex "Transcripció entrevista 1"

1. Et podries presentar? Quan vas començar a l'Ateneu? Quines són les teves tasques?

Sóc el tècnic de l'àrea de formació i circ social i la meua tasca consisteix en dinamitzar els espais de participació i decisió de l'àrea que tenen a veure amb els projectes formatius i els projectes de circ social que fem amb la comunitat, de proximitat. I l'altra vessant és dinamitzar els espais de decisió on participen tots els col·lectius que formen part de l'àrea. Aquí tenim per una part, que tenen un pes molt important el professorat i formadors i formadores de circ social, una altra part també molt important de les famílies de l'alumnat que va participant en els projectes i després els alumnes mateixos perquè també tenen veu. A banda d'això, també hi ha altres col·lectius que han anat apareixent, que s'han anat consolidant com són les referents d'intercanvi que després te'n parlaré a l'entrar en matèria que també tenen un paper important en l'àrea tant a nivell de projecte com de dinamització de participants.

Altra gent que s'acosta, una mica com tu perquè està estudiant o el que sigui i vol acompanyar en el procés i conèixer com funcionem i aleshores s'incorporen en l'àrea.

Al setembre farà dos anys que estic a l'Ateneu i han sigut dos anys d'aprendre moltíssim.

2. Parlem de conceptes...

2.1 Com definiries l'educació comunitària? Consideres que el projecte de circ social s'emmarca en el marc d'educació comunitària? Com ho feu?

Nosaltres comunitatment fem servir el concepte d'acció comunitari. El tema comunitari està a arrelat a l'Ateneu perquè des dels seus inicis perquè neix de l'okupació d'un espai que era dolent pel barri, una planta asfàltica que perjudicava directament la salut del veïnat però no neix únicament per voler trencar una cosa que perjudicava el barri sinó que neix també de la reivindicació històrica d'un espai cultural al barri que no hi havia. Al final el veïnat okupa aquest espai i trenca amb una cosa amb la que volia acabar que era la planta asfàltica que contaminava i crea una cosa nova que és un espai cultural, l'Ateneu a més un espai obert pel barri on tothom podia acostar-s'hi. Això amb els 40 anys d'història s'ha anat transformant però aquesta part i l'Ateneu s'han convertit en un agent actiu del territori que fa acció comunitària. Aquest ADN no s'ha perdut i encara es continua treballant, de fet amb els anys s'ha anat potenciant. L'ateneu és un dels grans referents a nivell d'acció comunitària que hi ha no sols a Trinitat Nova que és el barri de l'Ateneu, també a Roquetes, Canyelles, Verdum i també acaba tenint molta referencialitat a nivell de ciutat.

Aquí hi ha una part de proximitat molt gran. L'ateneu té una cosa molt dins del seu ADN que és el treball de proximitat amb entitats, col·lectius, serveis del territori i això es fa per una banda a través de projectes que es fan directament, es crea una aliança amb alguna altra entitat col·lectiu, i a partir d'aquí es crea un projecte i aleshores comença a funcionar. Un exemple d'això seria Circ amb Casals. Aquí es crea ja fa temps un projecte que encara funciona, ara tindrà uns 12 anys que està funcionant que és el projecte de Circ amb Casals on s'ajunten els casals infantils de Canyelles, Verdum, Trinitat Nova i Roquetes i s'ajunten amb l'Ateneu per fer un cop al mes un taller de circ per sortir de la realitat de sempre de reforç escolar i també per fer aquest nexa, aquesta unió entre els infants i les famílies que participen en aquests espais i l'ateneu, que coneixin l'ateneu, se'l facin seu, que puguin venir aquí quan vulguin.

Hi ha altres espais que són Taules de treball, n'hi ha varies segons en la temàtica que treballis. Com a Formació participem en la Taula socieducaiva, en la taula de Franja jove, en la taula Jove trinitat Nova, a la Taula de la Salut, Taula d'inserció... En aquestes taules l'interessant és que es fa molta tasca de

diagnosi i de tenir en compte quines són les necessitats canviants que van apareixen en els territoris, a quins col·lectius afecten... i a partir d'aquí, propostes de com podem abordar això. Lo guai de la taula és que hi ha varis agents diferents, amb visions diferents i amb maneres d'entendre la intervenció diferents. També són taules molt plurals perquè no només hi ha entitats, també hi ha serveis... serveis socials de base, les infermeres comunitaris... També l'interessant d'aquí és que en aquestes taules s'asseu l'Administració i les entitats a la mateixa altura, treballem molt amb una dinàmica horitzontal, de cercle i ningú és més que altre i tots i totes ens asseiem per buscar-les millors solucions als problemes que hi ha. I d'aquí, d'aquest treball de diagnosi i propostes és que surten diferents projectes i d'aquí tenim el Circ Èxit que és el circ dins del currículum escolar, el Circ Salut que és el circ per prevenir conductes de consum... tot això es va generant en aquests espais comunitaris.

***Actualment, amb els diferents projectes que teniu, quins agents de la comunitat hi participen?*¹⁰**

Aquí depèn de la idiosincràsia de cada projecte d'Ateneu. A l'àrea de Formació i Circ social treballem amb infants i joves com el nostre públic objectiu. Això com a base, a partir d'aquí tenim altre públic al que arribem en funció de projectes concrets. Per exemple, tenim un que fem a Can Llupià que és un centre juvenil i el fem amb joves però que estant complint alguna mesura. Després tenim un altre que és de Circ amb gent gran, aquí treballem amb les escoles de salut i a través de les infermeres comunitàries i aleshores es vincula yayos i yayas que fan circ. Això abans ho fèiem com activitats puntuals i la idea és que a partir del curs vinent fer un projecte de durada, de continuïtat. Un altre treball important és el treball amb les famílies que no es un treball directe sinó que està en segon pla. Com fem aquest treball? tot això s'ha anat treballant d'una forma informal, natural i orgànica i ara estem treballant per ordenar-ho i posar-ho per escrit. Tenim dues línies: Tenim els programes d'intercanvi i per altra banda, la festa del circ social. Els intercanvis; aquí hem fet un procés de debat durant dos sobre com es feia aquesta activitat, els intercanvis consisteixen en un agermanament amb escoles que tenim amb "Circus Circuli" en la que els infants de la nostra escola fan un intercanvi, un any van ells allà i un altre any els rebem nosaltres aquí i pel que fa als joves fan intercanvis amb escoles de circ d'arreu d'Europa sobretot amb escoles que pertanyen a una xarxa de circ social "Caravan", xarxa europea de circ social. Què passa? Que fins fa dos anys els únics joves i infants que participen en els intercanvis són els que estan a l'escola que són aquells que paguen una quota per participar-hi però tota la llista de projectes que fem amb altres joves i altres infants no entren aquí, no participen. Arran el procés de debat hem construït un grup motor per veure de quines estratègies ens dotem perquè els joves del Fem Salut es puguin empoderar, puguin tenir més presència, empoderar-se del projecte i participar aquí. Quan aquests joves participen aquí automàticament participen les famílies ja que tota la gestió, la decisió i el procés d'autofinançament passa pels participants, tant infants com joves com famílies. Aquí treballem des de l'autonomia i des de l'apropiació del projecte. Aquí hi ha una figura de dinamització que són dues joves, que elles han fet tot el pas per l'escola, després s'han vinculat als intercanvis com a monitores, després han acabat vinculant-se amb projectes de circ social que fem amb la comunitat i ara són les que dinamitzen aquest espai. Han fet aquest circuit d'empoderament, s'han apropiat del projecte fins el punt que ara el dinamitzen elles perquè els nous participants facin aquest procés també i treballen sota aquesta lògica d'autonomia. Què passa? Els joves sí que s'apoderen directament, creen uns fan espectacles i fan gires, treuen recursos i amb aquest recursos financen l'activitat. Les famílies també paguen una quota perquè el projecte sigui sostenible, el que fem perquè sigui accessible a tothom són activitats d'autofinançament, vendre samarretes, paradetes amb dolços, paradetes de Segona mà, paradeta de Sant Jordi... Moltes activitats diverses que ajuden a finançar l'activitat. Les famílies fan de suport, fent el vestuari, el decorat, els ajuden a traslladar-se quan els hi ha sortit un bolo. I després, això ens serveix per enganxar-los a altres activitats més

¹⁰ Les preguntes en negreta i cursiva són preguntes afegides durant l'entrevista.

lúdiques, que fem aquí al barri com la Rua de Carnaval. Aquesta és la manera per treballar amb diferents grups poblacionals. q

Després està la festa de circ social que és la festa de final de curs de tots els projectes que fem comunitaris i en aquesta festa es troben la majoria de projectes i a més es troben amb altres projectes que es fan al barri com guitarra flamenca, arts marçials que es fa al Casal de Joves de Roquetes, altres que es llancen des del pla comunitari. Aquí lo que mola és que joves que els hi agrada el circ es vinculen al circ, joves que els hi agrada una altra activitat es vinculen a una altra, la gent que li molen les dos coses, surten coses molt guais... Li puc posar guitarra al teu espectacle de malabars.

Tenim des de projectes totalment gratuïts com el fem Salut i d'altres com l'escola de Circ que les famílies paguen una quota. Nosaltres després ens garantim d'uns mecanismes per garantir uns criteris d'equitat i accessibilitat. Amb l'escola el que fem és arribar a un acord amb l'Ajuntament i ens dotem d'unes beques d'esport que tenen i cobreixen des d'un 60% al 90% de les quotes en funció de la renda per capita de la família això fa que la gent pugui accedir-hi.

Mentre que la Rogelio Rives treballa amb persones a partir de 18 anys.

2.2 Com definiríes el concepte les expressions artístiques?

Per nosaltres les expressions artístiques i més enllà d'això la cultura en general, nosaltres diem que utilitzem la cultura per la transformació social. Això està molt utilitzat i ara estem en un procés de redefinir el nostre ideari. Per cert, tenim unes jornades de cultura que són al novembre molt interessant que treballarem com entenem cultura, com entenem les expressions artístiques i com la fem servir per assolir els nostres objectius i clar tot això està en un procés de construcció.

Consideres el circ social una forma d'expressió artística? El circ és un art, com a art es basa en l'expressió i a través del circ és una eina que et permet treballar moltes coses com l'autoconcepte, l'autoestima, la relació amb els altres, la gestió de conflictes, el treball en equip...

El circ en les seves múltiples variants, és lo guai que té que es una disciplina artística molt polifacètica et permet arribar a la infància, al jovent, a la gent gran.

2.3 Què significa per tu la pràctica política? Hi ha per tu una relació entre circ social i política? Per què?

L'ateneu de 9 barris és un agent polític des dels seus inicis i això és així perquè a través de la diagnosi de les necessitats del barri i a través dels projectes que fem també incidim directament amb temes que són polítics. Per exemple, el tema de reivindicar un conveni de gestió comunitària per accedir a la gestió directa d'un equipament municipal com és l'Ateneu. L'ateneu és un equipament municipal però està gestionat per l'entitat Bidó de 9 Barris que està constituïda per veïns i veïnes del barri i funciona a través d'una assemblea general, i d'aquí penja el projecte d'Ateneu i és qui fa la gestió directa de l'equipament no és l'administració. Treballar amb un grup de treball perquè sigui possible un conveni de gestió comunitària amb l'administració ja és fer política perquè obra la porta a que aquests espais que són municipals estiguin gestionats directament per la ciutadania.

D'on rebeu finançament? Hi ha un 50% que és públic que ve de subvencions variis, del conveni que hem signat de gestió comunitàries i altres ajudes puntuals per determinades accions puntuals, activitats, materials... després l'altre 50% és autogenerat pels nostres projectes que pegen

de les àrees com el Circ d'hivern, les programacions, quan poses una barra, les menús diaris les nits de bar, els quotes de l'escola i la cartera de serveis que són uns serveis que fem no tant com a projecte sinó per treure diners i poder mantenir el projecte. Aquí és una decisió política, ha d'estar equilibrat 50/50 perquè en cas que hi hagi un canvi de govern i l'administració ens tanqui l'aixeta, nosaltres poder continuar amb la nostra activitat perquè tenim una font d'ingressos pròpia.

Menys del 50% va a estructura i més del 50% ha d'anar a activitats, això també és una decisió política.

2.4 Podries donar-me algun altre projecte que coneguis on la política, l'educació comunitària i les expressions artístiques en siguin els eixos vertebradors?¹¹

1. **Que entens per transformació social? Creus que un projecte que vinculi l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política fomenta la transformació social?¹²**
2. **Vaig anar a la xerrada a Sabadell Sobre circ social i algunes de les coses que em van ressonar són aquestes.**

La burocràcia, la verticalitat dona molts cops poc marge de maniobra.

Hi ha gran vocació dels qui es dediquen al circ social i moltes accions són sense retribucions econòmiques per qui en formen part.

2.5 Quines raons consideres que sustenten aquestes reflexions?

Això depèn molt de com està plantejat el sistema educatiu, quan tenim un sistema educatiu que el seu objectiu és respondre a les necessitats no de la gent que s'està educant, sinó a un mercat laboral, tot està orientat a preparar les persones perquè es puguin incorporar al mercat laboral, que sigui productiu... això fa que deixem de banda tot un seguit de necessitats, necessitats culturals, necessitats d'expressió, de relació, artístiques... quan nosaltres parlem de circ també pensem el circ o (la cultura, el lleure...) que hauria d'estar integrada dels cicles educatius i no parlem de currículum, sinó de cicles educatius d'infants, joves, persones adultes, grans...una educació permanent al llarg del teu cicle vital en funció dels teus interessos i necessitats que van sorgint segons el moment en el que et trobes. Clar, aquesta és la nostra manera d'entendre l'educació però no és la mateixa que la del Ministeri d'Educació.

Jo crec que aquí a Barcelona ciutat hi ha un reconeixement molt gran de la tasca que es fa amb el circ social, potser a altres ciutat és cert, depèn molt del context. De fet, ara amb el Pla de Barris, un pla que s'està desenvolupant en diferents barris de ciutat, hi ha una vessant d'intervenció que és el pla d'ensenyaments artístics que és com incorporem tota aquest bagatge que ve de la cultura, de l'art dintre dels cicles educatius que tenen els infants i joves, ara mateix és així perquè és dins del currículum, més endavant es vol desenvolupar en el lleure, sempre amb un sentit comunitari. Per desenvolupar aquest pla de desenvolupament artístics, és un encàrrec de l'Ajuntament i directament s'han dirigit a l'Ateneu perquè treballa amb el circ social. També fem varis projectes amb l'Agència de Salut pública de Barcelona, el Consorci d'Educació de Barcelona, que pegen directament d'ajuntament i generalitat. Jo crec que per part de les Administracions públiques, s'està donant un procés de donar valor a tot allò artístic, sobretot amb els últims canvis de govern.

¹¹ Aquesta pregunta va estar suprimida per ajustar la temporalització de l'entrevista.

¹² Aquesta pregunta va estar suprimida per ajustar la temporalització de l'entrevista.

Tot i que hi hagi un canvi de govern, el repte és que la ciutadania concebi l'educació artística com un dret

La nostra tasca com agents comunitaris és de mobilitzar aquestes energies i això no caigui.

És una de les coses que parlem amb el pla de barris dura 3 anys, el quit de la qüestió és que passa quan els 3 anys hagin passat, això continuarà o serà un bolet? Aquí hi ha per una banda, una tasca nostra com agents de crear la xarxa necessària i justificar el per què aquestes accions són positives per a que després quan hi hagi un canvi de govern, hi hagi un teixit fort que impedeixi que això caigui. Per altra banda, les administracions públiques tenen la seva responsabilitat que no han de defugir i és que nosaltres estem donant resposta a una necessitat social sentida per això nosaltres també fem una avaluació qualitativa i quantitativa de tot allò al que estem donant resposta i perquè.

5 Son varis els estudis científics que corroboren que les expressions artístiques generen un impacte per la persona que ho viu.

5.1 Hi estàs d'acord? T'has trobat amb algun cas que ho exemplifiqui?

Sí totalment, els casos de les noies que dinamitzen el projecte d'intercanvis

Al mateix temps, trobem manca de bibliografia, d'estudis, de projectes avaluats on quedi reflectit que els projectes comunitaris i artístics són transformador pel context en el que es desenvolupen.

5.2 Per què creus que es donen aquests fet?

Jo crec que és relativament senzill avaluar aquests impactes definint els indicadors que et fixes a partir dels objectius que vols treballar. Jo crec que passa que la gent es posi en el cap, quan planifiques un projecte, dins d'aquesta planificació quedi recollit com faràs l'avaluació. No és fàcil perquè l'avaluació xucla molt esforç, moltes hores i molts diners però l'avaluació no té un impacte directe en el que tu fas sinó que serveix per visibilitzar quin impacte ha tingut. Tradicionalment ha costat i costa molt poder posar sobre la taula la necessitat de fer l'avaluació però cada volta menys.

Els projectes que fem amb el consorci d'educació i l'agència salut pública tenen una càrrega molt forta d'educació amb indicadors quantitatius i qualitatius i es mesuren des de l'assistència, de quin territori venen les persones per saber si arribes tota la població. tothom i altres temes quali com l'autoconcepte de la persona, com s'ha sentit, quines són els sensacions que ha despertat aquesta activitat... Jo crec que és relativament fàcil avaluar-ho.

Avaluar l'impacte social que ha generat el teu projecte en el territori?

Crec que avaluar un únic projecte és molt difícil. El que es pot avaluar és com tot el treball que s'està fent en un territori està beneficiant el territori. Per exemple, l'altre dia quan parlàvem amb el pla comunitari i unes jornades que s'estaven fent sobre mesures d'educació dins del pla de barris, pues parlaven de varis indicadors i uns eren la gent que estava escolaritzada o que tenien estudis superiors i veure com en un període de temps de 5-10 anys vista, el percentatge d'absentisme escolar s'ha modificat o el percentatge de població que té estudis superiors o que té el graduat escolar s'ha anat modificant, doncs jo crec que això és un indicador clar que tot aquest treball comunitari ha tingut un impacte.

Però clar, no es pot avaluar sols aquest projecte ha fet que això sigui així, sinó que tot el que estem fent en el territori, tot aquests context que hem construït col·lectivament ha propiciat que el territori es modifiqui d'aquesta manera.

5.3 Podries exemplificar algun cas on s'hagi donat una transformació social a partir d'un projecte d'aquest tipus?¹³

6. La hipòtesis del meu treball de recerca és la següent: *La intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política en la intervenció educativa genera un impacte transformador en l'entorn.*

Amb els teus anys d'experiència, consideres que és certa? (*És una suma que sempre funciona? Què fa que sigui així o que no ho sigui?*)

Jo l'he de compartir perquè sinó no faria el que faig. L'ateneu participa en una taula socioeducativa i en aquesta taula es reuneix el consorci d'educació, Districte, les escoles, instituts, entitats com el casal de joves de roquetes, casals infantils, escoles bressol, estem nosaltres. Tota aquesta malgama supervariada d'agents del territori i en agents em refereixo a entitats, serveis, administració, ens asseiem en aquest espai com et deia abans per fer diagnosi i definir accions concretes per respondre a allò que s'ha detectat. Quan es posen en marxa les accions concretes, es destapen altres coses, altres impactes que no havies previst en un disseny inicial i també és fa l'avaluació per demostrar que gràcies al que estem fent, tenim aquests indicadors que s'han modificat d'aquesta manera amb la població que hem estat intervenint.

Després de molts anys, amb aquestes reunions de pla de barris, també és va veure quines eren les coses que havien pogut canviar i millorar en el barri a 7 anys vista i això et dona com una justificació molt clara per després anar a l'administració i dir: mira, aquesta forma de treballar funciona, aquesta forma de treballar comunitària on l'educació no es concep sols com una cosa que es fa dins de els escoles o centres educatius, sinó que traspua tota la transversalitat de la vida de les persones.

Un dels espais molt importants eren les Jornades de futur per l'educació a Roquetes, es van fer en el marc d'aquesta taula per interlocutor amb el veïnat, plans comunitaris i l'administració i són mesures que ara s'estan implementant amb el pla de barri. Per què t'explico tot això? Perquè tota aquesta tasca comunitària, tot aquest treball, avaluar i posar per escrit aquestes accions que estem fent, després té un impacte directe amb les polítiques públiques que s'estant fent des de ajuntament, consorci, generalitat... després has de tenir un govern a fi que li motivi i vulgui tirar-ho endavant. Aquests espais et donen molta força per plantejar moltes reivindicacions i una lluita forta vers l'administració i aconseguir coses com l'Ateneu que moltes de les coses que hem aconseguit ha sigut quan el govern no era gens a fin.

Qui ha de fer la pressió política cap a les institucions? L'ateneu és un lobby polític? Què passa amb altres projectes similars que són més petits?

L'ateneu no és un lobby de circ i no vols ser-ho, tothom som agents polítics, tant l'acció com la inacció ets un agent polític.

L'ateneu no viu en un compartiment estanc, per tant no fa política ella sola, l'ateneu quan fa política ho fa sempre en espais col·lectives ja sigui en la taula socioeducativa, en tots els espais en els que es reuneix i té força perquè està acompanyada de tots els altres agents del territori. Per exemple, la PCC, la feina de vetllar pel Circ a nivell català és de la PCC, osaltres com a membres de

¹³ Aquesta pregunta va ser suprimida perquè es va contestar a la pregunta anterior

la PCC estarem allà, tota la pressió política s'ha de fer des de espais col·lectius, perquè sinó nosaltres estem defensant els nostres interessos com a projecte i no volem això, el que volem és defensar els interessos col·lectius i no ens serveix de res defensar la nostra veu, ha d'haver espai per totes les veus

A un projecte petit li diria que quan l'Ateneu va començar també era un projecte petit, que va tirar endavant amb tres persones que estaven vinculades a totes les mogudes del barri i això s'ha de fer siguis d'un projecte petit o gran, has d'estar allà, has d'estar connectat amb el teu entorn en funció dels teus objectius... hi ha projectes que són una escola de circ que al final funcionen com una empresa o una coope que és totalment lícit però l'ateneu va més enllà d'això clar.

Annex "Transcripció entrevista 2"

7. Et podries presentar? Quan vas començar a l'Ateneu? Quines van ser les teves motivacions per dedicar-te al que et vas dedicar durant tants anys a l'Ateneu?

He crescut en el barri... he viscut molt a prop de l'Ateneu. De petit i d'adolescent qual estava mig abandonat, era el lloc on anàvem a jugar, els primers graffitis, les primeres borracheres, les fogueres...era com punt de trobada amb els amics. Després va ser amb el Casal de Joves de Roquetes que fèiem activitats, que treballaven molt amb nosaltres amb el tema dels graffiti i a través dels diables, de la música, el grup de foc va ser que vam començar a mantenir contacte amb l'Ateneu Anys després, amb temes del Casal de Joves, fent activitats, va sortir la plaça per treballar a l'Ateneu, vaig presentar-me i hem van agafar tot i que continuàvem fent moltes coses des de l'activisme. El que em va motivar per dedicar-me i treballar tants anys a l'Ateneu va ser la idea de la transformació social, jo sempre deia que era com un veí alliberat per poder fer coses per a la resta dels veïns, en aquest cas a través del circ, de la cultura en comú, posicionament molt de barri, molt polític però molt de barri, molt amb aquesta idea de les coses que aconseguim entre tots les treballant.

8. Parlem de conceptes...

8.1 Com definiries l'educació comunitària? Consideres que el projecte de circ social s'emmarca en el marc d'educació comunitària? Com ho fan?

Sempre he definit l'educació comunitària com el punt de trobada entre l'educació escolar i un espai d'educació treballat des de les entitats socioculturals, aquell espai de trobada que podem treballar de manera conjunta és el que hem denominat educació comunitària. Aquells ponts que podríem dir entre l'educació formal i l'educació no formal perquè això es doni ha d'haver-hi per un costat unes escoles que estiguin obertes, disposades a que les seves parets vagin més enllà i per altra banda, es necessiten entitats o comunitats organitzades per poder portar-ho a terme.

El projecte de circ social s'emmarca dins d'un projecte d'educació comunitària, hi ha molts projectes que es treballen amb aquesta lògica. En principi el circ social parteix de comunitat organitzada que utilitza el circ com a eina educativa i treballa conjuntament amb altres entitats del territori o institucions escolars o diferents taules comunitàries com la taula de franja o la taula socioeducativa on es construeixen projectes de manera comuna. Els professors són veïns del barri, els alumnes són veïns del barri i aleshores el circ és el medi per treballar tot això.

8.2 Com definiries el concepte les expressions artístiques? Consideres el circ social una forma d'expressió artística?

Jo sempre dic que el circ és la suma de diferents llenguatges artístics i per tant, tothom pot trobar un llenguatge artístic amb el qual expressar-se i amb el qual poder construir i treure cap a fora els seus sentiments, emocions o allò que li preocupa o allò que vol explicar. Per tant, el circ és d'una manera una expressió artística i el circ social, en aquest cas, també.

8.3 Què significa per tu la pràctica política? Hi ha per tu una relació entre circ social i política? Per què?

Quan definim el circ social sempre plategem com tres cercles concèntrics, és a dir, treballem amb la persona, aquesta persona sempre treballa en grup i aquest grup sempre entra en relació amb la seva comunitat més propera o l'institut, o l'escola, o la plaça del barri, on el que jo he après fent circ de manera conjunta ho mostro o ho porto. O porto un espectacle o porto un taller. Llavors el que estem provocant aquí és un canvi, en el qual jo canvio, normalment milloro la percepció que tinc de mi, milloro o poso en positiu la percepció de la comunitat a la qual li porto i alhora aquella comunitat millora la imatge que té de mi. Aquí el que estem provocant és un canvi cultural, un canvi en els valors, un canvi en les estructures de relació i és aquí on es dona la transformació social i per tant, té un transfons polític molt fort. A part del com fem les coses, del mètode que utilitzem és allà on estan els valors, això ho defineix i això és política.

8.4 Podries donar-me algun altre projecte que coneguis on la política, l'educació comunitària i les expressions artístiques en siguin els eixos vertebradors?

Des de Can Batlló, La llanta Xanfrà del centre de Barcelona, Pallassos sense fronteres, pallassos en Rebeldía, Voces por la inclusión... penso que hi ha molts projectes que intenten treballar amb aquesta lògica

9. Que entens per transformació social? Creus que un projecte que vinculi l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política fomenta la transformació social?

Penso que un projecte que vinculi aquestes tres coses pot estar treballant per la transformació social si ho plantegem amb aquesta idea dels valors que diem de transformació, de cooperació, de suport o de treball en equip. Es podria ajuntar segurament educació comunitària, política, expressions artístiques per treballar igual temes islamofòbics, temes racistes... podria ser, per què no? L'important és el que et deia... els valors, el com definim aquests conceptes.

10. Vaig anar a la xerrada a Sabadell Sobre circ social i algunes de les coses que em van ressonar són aquestes.

La burocràcia, la verticalitat dóna molts cops poc marge de maniobra.

Hi ha gran vocació dels qui es dediquen al circ social i moltes accions són sense retribucions econòmiques per qui en formen part.

Quines raons consideres que sustenten aquestes reflexions?

El concepte que crec que sustenta aquesta reflexió és precarietat. Dèiem que el circ és el llenguatge artístic petit en comparació als diferents arts, s'ha considerat com molt marginal. L'única llei que s'ha fet al voltant del circ ha estat amb una lògica prohibicionista. El circ social seria com el germà

petit del circ, seguint aquesta lògica paternalista, imatge des de la beneficència, fem activitats per poder ajudar als pobres mentre que hi ha un art elitista, un art culte, un art difícil d'entre i un altre art per tothom, perquè hem de poder ajudar... això fa que hi hagi aquesta idea de precarietat i reconeixement. 'Va en relació és que segurament és una proposta pedagògica i de llenguatge relativament nova amb la idea circ, la falta d'investigacions i tesis...

11. Son varis els estudis científics que corroboren que les expressions artístiques generen un impacte per la persona que ho viu.

11.1 Hi estàs d'acord? T'has trobat amb algun cas que ho exemplifiqui?

A veure hi ha diferents estudis que ho corroboren i jo hi estic d'acord amb aquests estudis que es provoquen canvis tant en les persones com en els grups i comunitats. Això ho hem vist amb diferents projectes a l'Ateneu. Sí que m'he trobat en algun cas des de companys que es dediquen al circ com persones més joves que s'han trobat amb la realitat del circ i els hi ha suposat canvis.

Al mateix temps, trobem manca de bibliografia, d'estudis, de projectes avaluats on quedi reflectit que els projectes comunitaris i artístics són transformador pel context en el que es desenvolupen.

11.2 Per què creus que es donen aquests fet?

No hi ha estudis i és cert, potser perquè sigui un tema bastant recent, perquè el tema de les expressions artístiques no ha sigut una cosa que s'hagi treballat al llarg del temps... És un moment perquè puguin començar a aparèixer i perquè puguin haver-hi.

11.3 Podries exemplificar algun cas on s'hagi donat una transformació social a partir d'un projecte d'aquest tipus?

Penso amb la gent del barri de Fàtima de la Rambla del Nord que és un barri en una situació molt dura en els anys 80, les dones van tenir un paper molt important i van fer tot un projecte artístic per redefinir el barri, per cremar els seus dimonis van fer un acte "Cremem els nostres dimonis", era un barri molt castigat per la droga, per l'atur i a partir d'aquí van començar a utilitzar els llenguatges artístics per construir-se i per construir el barri. Actualment no sé si tenen 2 milions d'euros de pressupost només per activitats de promoció artística amb aquesta lògica comunitària. Es diu que "Fàtima ja és un barri d'Irlanda".

12. La hipòtesis del meu treball de recerca és la següent: *La interseccionalitat entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política en la intervenció educativa genera un impacte transformador en l'entorn.*

Amb els teus anys d'experiència, consideres que és certa? (És una suma que sempre funciona? Què fa que sigui així o que no ho sigui?)

Està clar que si s'ajunten aquests elements provoca transformació social. La lògica de treball comunitari busca la transformació social, l'educació si li dones un component polític transformador també busca la transformació social. Aquí l'únic element que podríem dir que és neutre són les expressions artístiques, el circ és circ. És circ a la China i és circ a Barcelona. El que és diferent són els valors que els hi donem, el fet que aquestes expressions artístiques vulguin aconseguir la transformació socials a través dels valors que parlàvem abans la cooperació, suport mutu, esforç, solidaritat... Està clar que aquests elements conjugats porten cap a la transformació social però l'expressió artística ha de voler encaminar-se cap a aquest sentit sinó, no es pot fer. Penso que és redundant, l'educació comunitària és política, la

intervenció educativa és política, per tant les expressions artístiques són un bon medi per augmentar l'impacte transformador perquè permeten que la gent conegui, la gent aprengui, la gent es relacioni, la gent posi en qüestió la seva realitat i la gent construeixi imaginaris des del compartir, des del joc, des de relacions horitzontals.

Annex "Unitats d'anàlisi"

Tema	Unitats d'anàlisi de les entrevistes
El projecte de l'Ateneu de 9 Barris	Entrevistadora: Com definiríes l'educació comunitària? Consideres que el projecte de circ social s'emmarca en el marc d'educació comunitària? Com ho feu? UA1 Elies: Nosaltres comunitatment fem servir el concepte d'acció comunitari. El tema comunitari està a arrelat a l'Ateneu perquè des dels seus inicis neix de l'okupació d'un espai que era dolent pel barri, una planta asfàltica que perjudicava directament la salut del veïnat però no neix únicament per voler trencar una cosa que perjudicava el barri sinó que neix també de la reivindicació històrica d'un espai cultural al barri que no hi havia. Al final el veïnat okupa aquest espai i trenca amb una cosa amb la que volia acabar que era la planta asfàltica que contaminava i crea una cosa nova que és un espai cultural (...) L'ateneu té una cosa molt dins del seu ADN que és el treball de proximitat amb entitats, col·lectius, serveis del territori i això es fa per una banda a través de projectes que es fan directament, es crea una aliança amb alguna altra entitat col·lectiu, i a partir d'aquí es crea un projecte i aleshores comença a funcionar (...) Lo guai de la taula és que hi ha varis agents diferents, amb visions diferents i amb maneres d'entendre la intervenció diferents. També són taules molt plurals perquè no només hi ha entitats, també hi ha serveis... serveis socials de base, les infermeres comunitaris... També l'interessant d'aquí és que en aquestes taules s'asseu l'Administració i les entitats a la mateixa altura, treballem molt amb una dinàmica horitzontal, de cercle i ningú és més que altre i tots i totes ens asseiem per buscar-les millors solucions als problemes que hi ha (...) Quan aquests joves participen aquí automàticament participen les famílies ja que tota la gestió, la decisió i el procés d'autofinançament passa pels participants, tant infants com joves com famílies. Aquí treballem des de l'autonomia i des de l'apropiació del projecte. (...) Les famílies fan de suport, fent el vestuari, el decorat, els ajuden a traslladar-se quan els hi ha sortit un bolo. I després, això ens serveix per enganxar-los a altres activitats més lúdiques, que fem aquí al barri com la Rua de Carnaval. Aquesta és la manera per treballar amb diferents grups poblacionals. UA2

	Antonio: Sempre he definit l'educació comunitària com el punt de trobada entre l'educació escolar i un espai d'educació treballat des de les entitats socioculturals, aquell espai de trobada que podem treballar de manera conjunta és el que hem denominat educació comunitària. Aquells ponts que podríem dir entre l'educació formal i l'educació no formal perquè això es doni ha d'haver-hi per un costat unes escoles que estiguin obertes, disposades a que les seves parets vagin més enllà i per altra banda, es necessiten entitats o comunitats organitzades per poder portar-ho a terme. E: Què significa per tu la pràctica política? Hi ha per tu una relació entre circ social i política? Per què? UA3 EL: L'ateneu de 9 barris és un agent polític des dels seus inicis i això és així perquè a través de la diagnosi de les necessitats del barri i a través dels projectes que fem també incidim directament amb temes que són polítics. Per exemple, el tema de reivindicar un conveni de gestió comunitària per accedir a la gestió directa d'un equipament municipal com és l'Ateneu. L'ateneu és un equipament municipal però està gestionat per l'entitat Bidó de 9 Barris que està constituïda per veïns i veïnes del barri i funciona a través d'una assemblea general, i d'aquí penja el projecte d'Ateneu i és qui fa la gestió directa de l'equipament no és l'administració. Treballar amb un grup de treball perquè sigui possible un conveni de gestió comunitària amb l'administració ja és fer política perquè obri la porta a que aquests espais que són municipals estiguin gestionats directament per la ciutadania. UA4 A: A part del com fem les coses, del mètode que utilitzem és allà on estan els valors, això ho defineix i això és política. E: D'on rebeu finançament? UA5 Aquí és una decisió política, ha d'estar equilibrat 50/50 perquè en cas que hi hagi un canvi de govern i l'administració ens tanqui l'aixeta, nosaltres poder continuar amb la nostra activitat perquè tenim una font d'ingressos pròpia. E: Qui ha de fer la pressió política cap a les institucions? L'ateneu és un lobby polític? Què passa amb altres projectes similars que són més petits? UA6 EL :L'ateneu no és un lobby de circ i no vols ser-ho, tothom som agents polítics, tant l'acció com la inacció ets un agent polític. L'ateneu no viu en un compartiment estanc, per tant no fa política ella sola, l'ateneu
--	--

	quan fa política ho fa sempre en espais col·lectives ja sigui en la taula socioeducativa, en tots els espais en els que es reuneix i té força perquè està acompanyada de tots els altres agents del territori. Per exemple, la APCC(Associació de professionals de Circ de Catalunya), la feina de vetllar pel Circ a nivell català és de la APCC, nosaltres com a membres de la APCC estarem allà, tota la pressió política s'ha de fer des de espais col·lectius, perquè sinó nosaltres estem defensant els nostres interessos com a projecte i no volem això, el que volem és defensar els interessos col·lectius i no ens serveix de res defensar la nostra veu, ha d'haver espai per totes les veus a un projecte petit li diria que quan l'Ateneu va començar també era un projecte petit, que va tirar endavant amb tres persones que estaven vinculades a totes les mogudes del barri i això s'ha de fer siguis d'un projecte petit o gran, has d'estar allà, has d'estar connectat amb el teu entorn en funció dels teus objectius...
El projecte de circ social	E: Com definiries el concepte les expressions artístiques? Consideres el circ social una forma d'expressió artística? UA7 EL: Per nosaltres les expressions artístiques i més enllà d'això la cultura en general, nosaltres diem que utilitzem la cultura per la transformació social. Això està molt utilitzat i ara estem en un procés de redefinir el nostre ideari. Per cert, tenim unes jornades de cultura que són al novembre molt interessant que treballarem com entenem cultura, com entenem les expressions artístiques i com la fem servir per assolir els nostres objectius i clar tot això està en un procés de construcció. El circ és un art, com a art es basa en l'expressió i a través del circ és una eina que et permet treballar moltes coses com l'autoconcepte, l'autoestima, la relació amb els altres, la gestió de conflictes, el treball en equip... El circ en les seves múltiples variants, és lo guai que té que es una disciplina artística molt polifacètica et permet arribar a la infància, al jovent, a la gent gran. UA8 A: Jo sempre dic que el circ és la suma de diferents llenguatges artístics i per tant, tothom pot trobar un llenguatge artístic amb el qual expressar-se i amb el qual poder construir i treure cap a fora els seus sentiments, emocions o allò que li preocupa o allò que vol explicar. Per tant, el circ és d'una manera una expressió artística i el circ social, en aquest cas, també. El projecte de circ social s'emmarca dins d'un projecte d'educació comunitària, hi ha molts projectes que es treballen amb aquesta lògica. En principi el circ social parteix de comunitat organitzada que utilitza el circ com a eina educativa i treballa conjuntament amb altres entitats del territori o institucions escolars o diferents taules comunitàries com la taula de franja o la taula socioeducativa on es construeixen projectes de manera comuna. Els

	professors són veïns del barri, els alumnes són veïns del barri i aleshores el circ és el medi per treballar tot això. E: La burocràcia, la verticalitat dóna molts cops poc marge de maniobra. Hi ha gran vocació dels qui es dediquen al circ social i moltes accions són sense retribucions econòmiques per qui en formen part. Quines raons consideres que sustenten aquestes reflexions? UA9 EL: Això depèn molt de com està plantejat el sistema educatiu, quan tenim un sistema educatiu que el seu objectiu és respondre a les necessitats no de la gent que s'està educant, sinó a un mercat laboral, tot està orientat a preparar les persones perquè es puguin incorporar al mercat laboral, que sigui productiu... això fa que deixem de banda tot un seguit de necessitats, necessitats culturals, necessitats d'expressió, de relació, artístiques... quan nosaltres parlem de circ també pensem el circ o (la cultura, el lleure...) que hauria d'estar integrada dels cicles educatius i no parlem de currículum, sinó de cicles educatius d'infants, joves, persones adultes, grans...una educació permanent al llarg del teu cicle vital en funció dels teus interessos i necessitats que van sorgint segons el moment en el que et trobes. Clar, aquesta és la nostra manera d'entendre l'educació però no és la mateixa que la del Ministeri d'Educació. Jo crec que aquí a Barcelona ciutat hi ha un reconeixement molt gran de la tasca que es fa amb el circ social, potser a altres ciutat és cert, depèn molt del context. De fet, ara amb el Pla de Barris, un pla que s'està desenvolupant en diferents barris de ciutat, hi ha una vessant d'intervenció que és el pla d'ensenyaments artístics que és com incorporem tota aquest bagatge que ve de la cultura, de l'art dintre dels cicles educatius que tenen els infants i joves, ara mateix és així perquè és dins del currículum, més endavant es vol desenvolupar en el lleure, sempre amb un sentit comunitari. La nostra tasca com agents comunitaris és de mobilitzar aquestes energies i això no caigui. És una de les coses que parlem amb el pla de barris dura 3 anys, el quit de la qüestió és que passa quan els 3 anys hagin passat, això continuarà o serà un bolet? Aquí hi ha per una banda, una tasca nostra com agents de crear la xarxa necessària i justificar el per què aquestes accions són positives per a que després quan hi hagi un canvi de govern, hi hagi un teixit fort que impedeixi que això caigui. Per altra banda, les administracions públiques tenen la seva responsabilitat que no han de defugir i és que nosaltres estem donant resposta a una necessitat social sentida per això nosaltres també fem una avaluació qualitativa i quantitativa de tot allò al que estem donant resposta i perquè. (...) UA10 A: El concepte que crec que sustenta aquesta reflexió és precarietat. Dèiem que el circ és el llenguatge artístic petit en comparació als diferents arts, s'ha considerat com molt marginal. L'única llei que s'ha fet al voltant del circ ha estat amb una lògica prohibicionista. El circ
--	---

	social seria com el germà petit del circ, seguint aquesta lògica paternalista, imatge des de la beneficència, fem activitats per poder ajudar als pobres mentre que hi ha un art elitista, un art culte, un art difícil d'entre i un altre art per tothom, perquè hem de poder ajudar... això fa que hi hagi aquesta idea de precarietat i reconeixement.
La transformació social	E: Què significa per tu la pràctica política? Hi ha per tu una relació entre circ social i política? Per què? UA11 A: Quan definim el circ social sempre plegem com tres cercles concèntrics, és a dir, treballem amb la persona, aquesta persona sempre treballa en grup i aquest grup sempre entra en relació amb la seva comunitat més propera o l'institut, o l'escola, o la plaça del barri, on el que jo he après fent circ de manera conjunta ho mostro o ho porto. O porto un espectacle o porto un taller. Llavors el que estem provocant aquí és un canvi, en el qual jo canvio, normalment milloro la percepció que tinc de mi, milloro o poso en positiu la percepció de la comunitat a la qual li porto i alhora aquella comunitat millora la imatge que té de mi. Aquí el que estem provocant és un canvi cultural, un canvi en els valors, un canvi en les estructures de relació i és aquí on es dona la transformació social i per tant, té un transfons polític molt fort. E: Què entens per transformació social? Creus que un projecte que vinculi l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política fomenta la transformació social? UA12 A: Penso que un projecte que vinculi aquestes tres coses pot estar treballant per la transformació social si ho plantejem amb aquesta idea dels valors que diem de transformació, de cooperació, de suport o de treball en equip. Es podria ajuntar segurament educació comunitària, política, expressions artístiques per treballar igual temes islamofòbics, temes racistes... podria ser, per què no? L'important és el que et deia... els valors, el com definim aquests conceptes. E: Al mateix temps, trobem manca de bibliografia, d'estudis, de projectes avaluats on quedi reflectit que els projectes comunitaris i artístics són transformadors pel context en el que es desenvolupen. Per què creus que es donen aquests fet? UA13 EL: Els projectes que fem amb el consorci d'educació i l'agència salut pública tenen una càrrega molt forta d'avaluació amb indicadors

	quantitatius i qualitatius i es mesuren des de l'assistència, de quin territori venen les persones per saber si arribes tota la població. tothom i altres temes quali com l'autoconcepte de la persona, com s'ha sentit, quines són els sensacions que ha despertat aquesta activitat... Jo crec que és relativament fàcil avaluar-ho.(...) Crec que avaluar un únic projecte és molt difícil. El que es pot avaluar és com tot el treball que s'està fent en un territori està beneficiant el territori. Per exemple, l'altre dia quan parlàvem amb el pla comunitari i unes jornades que s'estaven fent sobre mesures d'educació dins del pla de barris, pues parlaven de varis indicadors i uns eren la gent que estava escolaritzada o que tenien estudis superiors i veure com en un període de temps de 5-10 anys vista, el percentatge d'absentisme escolar s'ha modificat o el percentatge de població que té estudis superiors o que té el graduat escolar s'ha anat modificant, doncs jo crec que això és un indicador clar que tot aquest treball comunitari ha tingut un impacte. Però clar, no es pot avaluar sols aquest projecte ha fet que això sigui així, sinó que tot el que estem fent en el territori, tot aquests context que hem construït col·lectivament ha propiciat que el territori es modifiqui d'aquesta manera. E: Podries exemplificar algun cas on s'hagi donat una transformació social a partir d'un projecte d'aquest tipus? UA14 A: Penso amb la gent del barri de Fàtima de la Rambla del Nord que és un barri en una situació molt dura en els anys 80, les dones van tenir un paper molt important i van fer tot un projecte artístic per redefinir el barri, per cremar els seus dimonis van fer un acte "Cremem els nostres dimonis", era un barri molt castigat per la droga, per l'atur i a partir d'aquí van començar a utilitzar els llenguatges artístics per construir-se i per construir el barri. Actualment no sé si tenen 2 milions d'euros de pressupost només per activitats de promoció artística amb aquesta lògica comunitària. Es diu que "Fàtima ja és un barri d'Irlanda". E: La hipòtesis del meu treball de recerca és la següent: <i>La intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política en la intervenció educativa genera un impacte transformador en l'entorn.</i> Amb els teus anys d'experiència, consideres que és certa? (És una suma que sempre funciona? Què fa que sigui així o que no ho sigui?) UA15 EL: Jo l'he de compartir perquè sinó no faria el que faig. L'ateneu participa en una taula socioeducativa i en aquesta taula es reuneix el consorci d'educació, Districte, les escoles, instituts, entitats com el casal de joves de roquetes, casals infantils, escoles bressol, estem nosaltres. Tota aquesta malgama supervariada d'agents del territori i en agents em refereixo a entitats, serveis, administració, ens asseiem en aquest espai com et deia abans per fer diagnosi i definir accions concretes per respondre a allò que s'ha detectat. Quan es posen en marxa les accions
--	--

	concretes, es destapen altres coses, altres impactes que no havies previst en un disseny inicial i també és fa l'avaluació per demostrar que gràcies al que estem fent, tenim aquests indicadors que s'han modificat d'aquesta manera amb la població que hem estat intervenint. Després de molts anys, amb aquestes reunions de pla de barris, també és va veure quines eren les coses que havien pogut canviar i millorar en el barri a 7 anys vista i això et dona com una justificació molt clara per després anar a l'administració i dir: mira, aquesta forma de treballar funciona, aquesta forma de treballar comunitària on l'educació no es concep sols com una cosa que es fa dins de els escoles o centres educatius, sinó que traspua tota la transversalitat de la vida de les persones. UA16 A: Està clar que si s'ajunten aquests elements provoca transformació social. La lògica de treball comunitari busca la transformació social, l'educació si li dones un component polític transformador també busca la transformació social. Aquí l'únic element que podríem dir que és neutre són les expressions artístiques, el circ és circ. És circ a la China i és circ a Barcelona. El que és diferent són els valors que els hi donem, el fet que aquestes expressions artístiques vulguin aconseguir la transformació socials a través dels valors que parlàvem abans la cooperació, suport mutu, esforç, solidaritat... Està clar que aquests elements conjugats porten cap a la transformació social però l'expressió artística ha de voler encaminar-se cap a aquest sentit sinó, no es pot fer. Penso que és redundant, l'educació comunitària és política, la intervenció educativa és política, per tant les expressions artístiques són un bon medi per augmentar l'impacte transformador perquè permeten que la gent conegui, la gent aprengui, la gent es relacioni, la gent posi en qüestió la seva realitat i la gent construeixi imaginaris des del compartir, des del joc, des de relacions horitzontals.
--	--

Annex "Article d'opinió"

Intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política: Una aposta per a la Justícia Global

Aquesta ha sigut la meua aposta pel meu Treball de Final de Grau d'Educació Social i aquesta també és la meua aposta per a la Justícia Global. La meua principal referència: el projecte de Circ Social de l'Ateneu de 9 Barris. Les meua segona però no menys important referència: experiències col·lectives en relació al Teatre de l'Oprimit.

L'educació comunitària és la força col·lectiva, el motor de canvi que permet assolir objectius socioeducatius. Les expressions artístiques esdevenen el recurs creatiu que pot acompanyar l'educació comunitària. La política esdevé el paraigua que sustenta, facilita i permet ser l'educació comunitària i les expressions artístiques.

Aquestes definicions són subjectives i les connotacions que se'n deriven han de veure amb la meua situació en la realitat social, estan enunciades des de les meues opressions i des dels meus privilegis. Això significa que els individus poden concebre i practicar diferent l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política? Això significa que les finalitats associades a cada concepte poden variar? De ben segur que sí. I això ho podem exemplificar amb certs interessos individuals que com a éssers socials inevitablement esdevenen col·lectius, interessos per una banda, per mantenir l'estatus quo i per altra banda, per desmuntar-lo. Hi ha qui utilitza l'educació per la transformació i n'hi ha qui l'utilitza per la reproducció social. Hi ha qui fa ús de les expressions artístiques per l'emancipació popular i qui l'utilitza pel propi consum. Hi ha qui entén i practica la política com a forma d'alliberament i qui l'entén i la practica com a forma d'opressió. I després, hi ha qui no col·lectivitza interessos tot i que siguin comuns, qui no té la intencionalitat ni de mantenir l'estatus quo ni desmuntar-lo, qui sense saber-ho o sense voler-ho esdevé també subjecte polític perquè mai podem esdevenir merament objectes ja que tant la nostra inacció i normativitat, com la nostra acció i subversió són fets que protagonitzem i desencadenen conseqüències tangibles. Podem ser la revolta o podem ser les nostres pròpies dictadores.

Vaig pensar que la suma entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política era un resultat inequívoc, senzill, natural i màgic equivalent a la transformació social. Però alguna cosa em trontollava, alguna cosa que anava més enllà. I finalment, l'he trobada. Els valors. Els embafadors valors. Em recorden a aquelles classes avorrides d'Ètica i Ciutadania de la ESO que ens omplien de textos sobre la ONU. Doncs clar que se m'havien oblidat! Ara bé, tota la recerca que he fet sobre el tema i sobretot, el contacte amb professionals que estan vinculats al projecte de Circ Social de l'Ateneu de 9 Barris m'han obert els ulls i el cor. Els ulls per veure que tot, absolutament tot està impregnat per uns valors, i el cor, per sentir la importància que tenen els valors amb tot el que fem en el nostre quotidià. I així sentir que accionar-nos sota la solidaritat, la cooperació, l'empatia, la diversitat i la cura ens enriqueix com individus i humanitat.

La meua aposta és que la intersecció de l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política sota uns valors concrets esdevé un mecanisme pacífic, col·lectiu i creatiu per la transformació social, per a la justícia global.

La justícia global ha de venir empesa per totes nosaltres, per uns agents comunitaris i una comunitat organitzada que treballin pel benestar en totes esferes de la vida, des de l'esfera relacional, a l'econòmica, a la sanitària, arquitectònica, ambiental i sense cap dubte, en l'esfera educativa. I totes

Investigació: Intersecció entre l'educació comunitària, les expressions artístiques i la política

Alba Calderón Ruiz

Universitat Autònoma de Barcelona

podem esdevenir agents comunitaris. Com consumidora crítica, educadora crítica, economista crítica. Com viatjant crítica, família crítica, veïnat crític, organització crítica. Com comunitat crítica. Transformant-nos.

L'educació comunitària pot esdevenir l'art per conviure. Conviure entre grups, entre comunitats i entre pobles.